ఎండమావి
2020

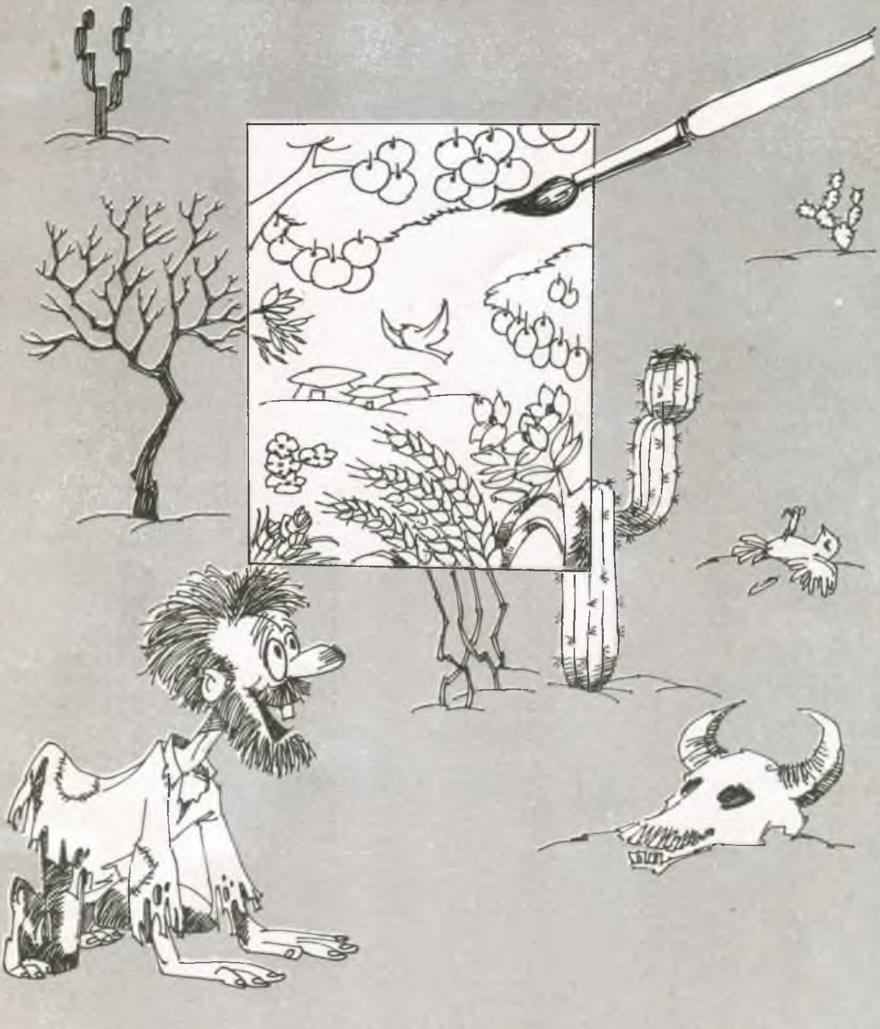

మానవహక్కుల వేదిక (HRF) ప్రచురణ

విజన్ 2020 అనబడే

ఎండమావి 2020

మానవహక్కుల వేదిక (HRF)

ప్రచురణ	:	మానవహక్కుల వేదిక **(Human Rights Forum)**
ప్రచురణకాలం	:	మే 1999
సంఖ్య	:	2
ప్రతులు	:	3000

వెల : రూ. 5/–

ప్రతులకు	:	**ఎ. సునీత** ఇ.నెం. 2-2-647/158, సెంట్రల్ ఎక్సైజ్ కాలనీ, న్యూ నల్లకుంట, హైదరాబాద్ - 500 013.
	:	**నవోదయ బుక్ హౌస్, దిశ పుస్తక కేంద్రం,** హైదరాబాద్.
	:	**ప్రగతి బుక్‌హౌస్,** విజయవాడ.
	:	**మణి బుక్‌స్టాల్,** నెల్లూరు
టైప్‌సెట్టింగ్	:	**వి.ఎస్.ఎస్. లేజర్ గ్రాఫిక్స్,** రెడ్‌హిల్స్, హైదరాబాద్
ముద్రణ	:	నవ్యప్రింటర్స్, హైదరాబాద్.

I ప్రవేశిక

'విజన్' అనే ఇంగ్లీష్ మాటకు దృశ్యం అనీ దృష్టి అనీ దృక్కోణం అనీ పలు అర్థాలున్నాయి.

చంద్రబాబు నాయుడు ప్రకటించిన విజన్ 2020 లో ఒక దృశ్యం ఉంది, ఒక దృక్కోణం ఉంది. సమగ్ర దృష్టి (ఇంగ్లీష్‌లో 'విజన్' కు గల అర్థాలలో ఇది ఒకటి) మాత్రం తీవ్రంగా లోపించింది.

ఆ దృశ్యాన్ని మేము ఎండమావి అనదలచుకున్నాం. ఎండమావి అంటే కేవలం ఏమీ లేనిదని అర్థం కాదు. ఏదో ఉందనిపించి ఏమీ లేనిది ఎండమావి.

చంద్రబాబు 'విజన్ 2020' లో ఎవ్వరికీ ఏమీ లేదంటే అబద్ధం అవుతుంది. అది అందరికీ ఎండమావి కాదు. కొందరికి అందులో చాలా ఉంది. అపారమైన లాభార్జనకు కావలసిన అవకాశాలన్నీ ఉన్నాయి. మరి కొందరికి అస్థిరతా ప్రమాదంతో కూడుకున్న అవకాశాలున్నాయి. ఈ వర్గం మొదటి వర్గం కన్న పెద్దది.

కానీ చాలామందికి అందులో ఏమీ లేదు. ఏదో ఉందనిపించడానికి కావలసిన పటాటోపం, ప్రచారం ఉన్నాయి గానీ కొంచెం దగ్గరకొచ్చి చూస్తే ఉండేది శూన్యం. నిజానికది శూన్యంకూడ కాదు. శూన్యం వల్ల ప్రమాదం ఉండదు. కానీ 'విజన్' చాలామందికి ప్రమాదకరం కూడ.

నిజమే, 2020 నాటికి ఆంధ్రప్రదేశ్ భూతల స్వర్గంగా మారుతుందని 'విజన్' హామీ ఇస్తుంది. కాబట్టి ఎవరికైనా అందులో ఏమీ లేదని అనేవాళ్ళు తమ వాదనను రుజువు చేసుకోవలసి ఉంటుంది. రుజువు చేసుకోవడానికి మేము సిద్ధం కాబట్టి ఈ ప్రచురణ తీసుకొస్తున్నాం.

ఆ భూతల స్వర్గం ఏవిధంగా ఉండబోతుందో 'విజన్ 2020' లో చాలా చోట్ల వివరించబడింది. ఫలాన స్వర్ణయుగంలో ప్రజలంతా సర్వసుఖాలలో మునిగి తేలారని స్కూలుపుస్తకాలలో రాసుకోవడం, పిల్లలు చదువుకోవడం చాలా కాలంగా జరుగుతున్నది. నిజంగా అట్లా ఉండిందని ఎవరూ నమ్మక పోయినా పిల్లలకట్లా చెప్పడం జాతీయస్ఫూర్తిగా చలామణి అవుతున్నది.

గతం సంగతేమోగానీ ఇప్పుడు భవిష్యత్తులో స్వర్ణయుగం రాబోతున్నదని చంద్రబాబు మనల్ని నమ్మమంటాడు. ఎప్పుడో సుదూర భవిష్యత్తులో కాదు. ఇంకొక ఇరవైఏళ్లలో.

తలసరి ఆదాయం తొమ్మిది రెట్లు పెరుగుతుందనీ, వ్యవసాయ ఉత్పత్తి నాలుగు రెట్లు పెరుగు తుందనీ, పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి 13 రెట్లు పెరుగుతుందనీ 'విజన్' అంటుంది. వ్యవసాయరంగం 6 శాతం పెరుగుదలరేటునూ

'విజన్ 2020' లో ఎవ్వరికీ
ఏమీ లేదంటే
అబద్ధం అవుతుంది.
కొందరికి అందులో చాలా ఉంది.
కానీ చాలామందికి
అందులో ఏమీ లేదు.

పారిశ్రామిక రంగం 11 శాతం పెరుగుదల రేటునూ మొత్తం ఆర్థిక వ్యవస్థ 10 శాతం పెరుగుదల రేటునూ సాధిస్తాయని 'విజన్' అంచనా.

ఈ అంకెలకు మూలం ఏమిటని ఆశ్చర్యపోవద్దు. చైనా, కొరియా, చిలీ మొదలయిన దేశాలు ఒక్కొక్క చారిత్రక దశలో ఒక్కొక్క రంగంలో సాధించిన అత్యధిక పెరుగుదల రేట్లను తీసుకొని అన్నీ ఏకసమయంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధిస్తుందని ఊహ చేసారు. అంతేతప్ప ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఇప్పుడున్న ఆర్థిక వ్యవస్థతో మొదలుపెట్టి దానిని ఏవిధంగా మెరుగుపరిస్తే ఎంత పెరుగుదల రేటు వస్తుందని వాస్తవికంగా చేసిన ఊహకాదిది.

దీనికోసం ఆస్ట్రేలియా నుండి మెక్కిన్సీ కంపెనీ అనే కన్సల్టెంట్‌ను ఎందుకు రప్పించవలసి వచ్చిందో! ఒక్కొక్క దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ అత్యున్నత దశలో ఏయే రంగంలో ఎంతెంత పెరుగుదల రేటు సాధించిందో తెలుసుకోవడం పెద్దకష్టం కాదు. ఆ శిఖరాలన్నిటినీ మనం ఒకేసారి అధిగమించ బోతామని ఏ ఆధారాలూ లేకుండ ప్రకటించడానికి మెక్కిన్సీ దొరవారు దిగిరావాలా? మనవాళ్లు సరిపోరా?

అయితే చంద్రబాబు చూపించే భూతల స్వర్గం ఈ అంకెల దగ్గర అగిపోలేదు. దానిని వారి 'విజన్' హృద్యమైన భాషలో వర్ణించింది.

'క్రీ.శ. 2020 నాటికి ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ప్రతి వ్యక్తీ సుఖమైన జీవితాన్ని గడుపుతారు. పేదరికం అప్పటికి నిర్మూలించబడుతుంది. ప్రస్తుతమున్న అసమానతలు తొలగిపోతాయి.'

దళితులు, వెనుకబడిన కులాలు, ఆదివాసీలు, మైనారిటీలు, స్త్రీలు, పిల్లలు ' సంపూర్ణంగా ఎదగడానికి కావలసిన అవకాశాలన్నీ పొందుతారు'. 'రాష్ట్రంలోని చిన్న పిల్లలందరికీ కడుపునిండ తిండి ఉంటుంది, ఆరోగ్యంగా ఉంటారు, చదువుకుంటారు'.

'కూడు, గూడు, గుడ్డల లోటు ఏ కుటుంబానికీ ఉండదు. ప్రతీ కుటుంబానికీ పరిశుభ్రమైన పరిసరాలుంటాయి. శుభ్రమైన గాలి, నీరు లభిస్తాయి. పనిస్థలానికి చేరుకోవడానికీ కాలక్షేపానికీ కావలసిన రవాణా సదుపాయం అందుబాట్లో ఉంటుంది. బంధు మిత్రులతో కబుర్లు చెప్పుకోవడానికీ పనులు చేసుకోవడానికీ టెలిఫోన్లు అందుబాట్లో ఉంటాయి'.

'ప్రతి అమ్మాయికీ తన అన్నదమ్ములతో సమానంగా చదువుకునే అవకాశం, ఉద్యోగం చేసే అవకాశం, నిండుగా ఆరోగ్యంగా జీవించే అవకాశం ఉంటుంది.'

'వర్ధిల్లుతున్న పారిశ్రామిక, వ్యవసాయ, సేవారంగాలలో లభించే ఉత్తేజకరమైన అవకాశాలు' రాష్ట్ర ప్రజల కళ్లఎదుట నిలుస్తాయి. 'వారు గ్రామీణులయితే పునర్జీవనం పొందిన వ్యవసాయరంగంలోనూ కోళ్ల పరిశ్రమలోనూ, చేపల కేంద్రాలలోనూ, ఆహార పరిశ్రమలోనూ' జీవనం సంపాదించుకుంటారు. లేదా తామే చిన్నతరహా సంస్థలు నెలకొల్పుకుంటారు.

'వారు పట్టణవాసులయితే ఎగుమతి కంపెనీలలోనూ, వస్త్ర ఉత్పత్తి కేంద్రాలలోనూ గృహనిర్మాణం,

రాష్ట్ర జనాభాలో నిరక్షరాస్యులు (శాతం) (1991)

స్త్రీలలో	పురుషులలో
66.28	44.87

(కేరళ రాష్ట్రంలో అక్షరాస్యత స్త్రీలలోనూ పురుషులలోనూ కూడ 98 శాతం ఉంది)

రాష్ట్రంలోని దళితులలో నిరక్షరాస్యులు (శాతం) (1991)

స్త్రీలలో	పురుషులలో	మొత్తం దళితులలో
82.9	65.6	74.1

రాష్ట్రంలోని ఆదివాసీలలో నిరక్షరాస్యులు (శాతం) (1991)

స్త్రీలలో	పురుషులలో	మొత్తం ఆదివాసీలలో
93.1	79.9	86.4

రాష్ట్ర జనాభాలో ప్రాథమిక విద్య పూర్తిచేసినవారు (శాతం) (1991)

స్త్రీలు	పురుషులు
26.4	45.3

రాష్ట్రజనాభాలోని 14సం॥ల వయసున్న పిల్లలలో బడికి ఎన్నడూ పోనివారు (శాతం) (1991)

గ్రామాలలో		పట్టణాలలో	
అమ్మాయిలు	అబ్బాయిలు	అమ్మాయిలు	అబ్బాయిలు
59.7	32.7	18.9	9.4

రియల్ ఎస్టేట్ వ్యాపారాలు చేపట్టే కంపెనీలలోనూ, పర్యాటక సంస్థలు, ట్రావెల్ ఏజెన్సీలు, కంప్యూటర్ సంస్థలలోనూ' పనిచేస్తారు. గ్రామాలలోనయినా పట్టణాలలోనయినా వారు అంగళ్లు, హోటళ్లు పెట్టుకోగలుగుతారు.

'ప్రజలందరిదీ అయిన ప్రభుత్వం నుండి అందరూ ప్రయోజనం పొందుతారు. వ్యక్తులూ వ్యాపారాలూ నిండుగా ఎదగడానికి ఆ ప్రభుత్వం తోడ్పడుతుంది. పారదర్శకంగానూ సమర్థంగానూ ఉంటుంది'.

దేశంలో అత్యధికమైన పెరుగుదల రేటు సాధించిన రాష్ట్రాలు సహితం 6 శాతం పెరుగుదల రేటు అందుకోలేదు. అటువంటప్పుడు రాబోయే రెండు దశాబ్దాల కాలంలో మనరాష్ట్ర ఆర్థికరంగం సగటు పెరుగుదల రేటు 10 శాతాన్ని అందుకుంటుందని నమ్మాలంటే కష్టమే.

'ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఆంధ్రప్రదేశ్ సంపన్నమైన ప్రదేశంగానూ సజీవమైన ప్రదేశంగానూ ఉంటుంది. అత్యున్నత జీవన స్థితికి ప్రమాణాలు నెలకొల్పుతుంది'.

ఇంకొక్క మాటలో చెప్పాలంటే ఎప్పుడో గుప్తరాజుల కాలంలోనో, ఇంకెప్పుడో ప్రజలు అనుభవించారని పుస్తకాలలో రాసుకునే స్వర్ణయుగం ఇక్కడే, మనలో చాలామంది జీవితకాలంలోనే రాబోతుంది.

కానీ స్వర్ణయుగం కథలు బహుశా చాలామంది చిన్నప్పుడు స్కూల్లో చదువుకున్నప్పుడే నమ్మలేదేమో. ఇప్పుడేం నమ్ముతాం?

అయితే నమ్మశక్యంగాని స్వర్ణయుగాన్ని స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్ పేరిట ఒక ఊహగా ప్రచారం చేయడమే చంద్రబాబు తప్పయితే క్షమించేయవచ్చు. కానీ 'విజన్ 2020' అక్కడితో ఆగిపోలేదు. ఈ స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్‌ను సాధించడానికి రాష్ట్రప్రభుత్వం అనుసరించబోయే విధానాలను వివరంగా ప్రతిపాదించింది.

ఆ వివరాలు చదివితే క్రీ.శ 2020 నాటికి ఈ గడ్డ మీద స్వర్ణయుగం నెలకొంటుందా లేక అందుకు పూర్తిగా విరుద్ధమైన వ్యవస్థ నెలకొంటుందా అన్న సహేతుకమైన ప్రశ్న వస్తుంది. ఆ ప్రశ్నను చర్చించుకోవడం చాలా అవసరం. అందరికీ అన్ని రకాల సమాన అవకాశాలనూ ప్రతిప్రత్తినీ కడుపునిండా తినడానికీ ఆరోగ్యంగా బతకడానికీ చదువుకోవడానికీ కావలసిన జీవనాధారాన్నీ రాబోయే 20 సంవత్సరాలలో ఈ విధానాల ద్వారా కల్పించడం అసాధ్యమయినంత మాత్రాన, ఈ విధాన రచనే అవాస్తవికం అనుకోవడం చాలా పెద్ద పొరబాటవుతుంది. 'విజన్' ప్రతిపాదించే విధాన రచనలో అవాస్తవికత ఏమీ లేదు. దానిని (ఆ మోతాదులో కాకుంటే అంతకంటే తక్కువ మోతాదులో) అమలు చేయడం ప్రభుత్వానికి సాధ్యమే చేయడం ఇప్పటికే మొదలయింది కూడా.

రేపు రాబోయే ఎన్నికలలో చంద్రబాబు ఓడిపోయినా ఈ 'విజన్' విషయంలో పెద్దగా తేడారాదు. అతను దానిని తెగ ప్రచారం చేయడంవల్ల అది అతని ఆలోచనావైపరీత్యంగా కనిపిస్తున్నది గానీ నిజానికి 'విజన్' లోని వైపరీత్యం చంద్రబాబు స్వంతమేమీ కాదు. అది సమకాలీన తృతీయ ప్రపంచ పాలకనీతి. ప్రపంచ బ్యాంకు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి సంస్థ, ప్రపంచ వాణిజ్య సంస్థలు, పాశ్చాత్య పెట్టుబడిదారీ కార్పొరేషన్లు, మనబోటి బడుగుదేశాల విధాన నిర్ణేతలు, అందరూ ఈ రోజు ఏకాభిప్రాయంతో ప్రోత్సహిస్తున్న సామాజిక ఆర్థిక నీతి అది. కొద్ది హెచ్చుతగ్గులతో రేపటి రోజులలో మనం చూడబోయే విధానాలే అవి.

కాబట్టి 'విజన్ 2020' లోని (విపరీతమైన అతిశయోక్తులతో కూడిన) స్వర్ణయుగపు ఊహను కొట్టి పారేసే క్రమంలో 'విజన్' లో వివరించిన విధాన ప్రతిపాదనలను కూడా కొట్టి పారేయకూడదు. అవి (కొద్ది

హెచ్చుతగ్గులతో) ఆచరణీయమైనవే, ఎటొచ్చీ వాటి పర్యవసానం 'విజన్' వర్ణించినట్టు ఉండబోదు. కొన్ని విషయాలలో 'విజన్' ఇచ్చే హామీ పాక్షికంగా మాత్రమే నెరవేరగలదు. కొన్ని విషయాలలో అసలే నెరవేరకపోగా, అందుకు విరుద్ధమైన ఫలితాలు వస్తాయి.

పాక్షికంగా నెరవేరబోయేది ఆర్థిక పెరుగుదలకు సంబంధించిన హామీలు. ఈ విషయంలో 'విజన్ 2020' విపరీతమైన ఊహలు చేసిందని పైన చెప్పాము. రాబోయే రెండు దశాబ్దాలలో రాష్ట్ర ఆర్థిక రంగం సగటున 10 శాతం పెరుగుదల రేటును సాధిస్తుందనీ, పారిశ్రామిక రంగం 11 శాతం పెరుగుదల రేటునూ వ్యవసాయరంగం 6 శాతం పెరుగుదల రేటునూ, సేవారంగం (తృతీయరంగం) 12 శాతం పెరుగుదల రేటునూ సాధించబోతుందనీ 'విజన్' ఊహిస్తుంది. ఈ ఊహకు వాస్తవికమైన ప్రాతిపదిక ఏదీ లేదు. ప్రపంచంలో ఏదో ఒక దేశం ఏదో ఒక దశలో ఏదో ఒక రంగంలో ఈ మోతాదులో అభివృద్ధి సాధించింది కాబట్టి మన రాష్ట్రం అన్ని రంగాలలోనూ క్రమం తప్పకుండ ఈ అభివృద్ధి రేటును సాధిస్తుందని అనుకోవడంలో తప్పేముందన్న దబాయింపుతప్ప వేరే వివరణ ఏదీ లేదు.

భారతదేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ చాలా కాలంపాటు 4 శాతం మించి పెరుగుదల రేటు సాధించలేదు. ఈ దశకంలోనే అది 5 శాతం దాటింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ దేశసగటు కంటె ఎప్పుడూ వెనకనే ఉంది. అయితే దేశంలో అత్యధికమైన పెరుగుదల రేటు సాధించిన రాష్ట్రాలు సహితం 6 శాతం పెరుగుదల రేటు అందుకోలేదు. అటువంటప్పుడు రాబోయే రెండు దశాబ్దాల కాలంలో మనరాష్ట్ర ఆర్థికరంగం సగటు పెరుగుదల రేటు 10 శాతాన్ని అందుకుంటుందని నమ్మాలంటే కష్టమే. ఆ సంగతి చంద్రబాబు నాయుడుకు తెలియకుండ పోలేదు. 'విజన్ 2020' ప్రతిపాదించే లక్ష్యాలు అవాస్తవికమని విమర్శించబోతారని తనకు తెలుసునని చెప్తూ, తాను ఈ విమర్శతో సవినయంగా విభేదిస్తున్నానని 'విజన్' కు రాసిన ముందు మాటలో అంటాడు.

ఆయన వినయానికేంగానీ 'విజన్' లక్ష్యాలు (పెరుగుదలరేటు విషయంలో సహితం) అవాస్తవికమైనవే. అయితే పెట్టుబడి వనరుల కోసం దేశీయ వనరుల పైననే ప్రధానంగా ఆధారపడాలన్న నియమం పెట్టుకోకుండ ఎక్కడినుండయినా ఎంతయినా పెట్టుబడి తెచ్చుకోవడానికీ రప్పించుకోవడానికీ సిద్ధపడితే (రాబోయే రెండు దశాబ్దాలలో రాష్ట్రంలో 30 లక్షల కోట్ల రూపాయల పెట్టుబడి పెట్టడం జరుగుతుందని 'విజన్' అంచనా), ఇప్పటికి మనకు అలవాటయిన పెరుగుదల రేటుకంటె కొంచెం

రాష్ట్రంలో దారిద్ర్యరేఖకు దిగువన ఉన్న జనాభా 1993-94
(ప్రపంచబ్యాంకు నిపుణుల అంచనా)

గ్రామీణప్రాంతాలలో	**-**	**1.44 కోట్ల మంది (28.93 శాతం)**
పట్టణ ప్రాంతాలలో	**-**	**60 లక్షలమంది (30.82 శాతం)**
మొత్తం	**-**	**2.04 కోట్లమంది (29.5 శాతం)**

రాష్ట్రంలో బాల్యమరణాలు (1992)					
(పుట్టిన ప్రతీ 1000 మంది పిల్లలలో బాల్యంలోనే చనిపోయేవారి సగటుసంఖ్య)					
	మగపిల్లలలో	ఆడపిల్లలలో	దళితులలో	ఆదివాసీలలో	ఇతరకులాలలో
1సం॥లోపల	78	69	94.4	85.4	68.0
5సం॥లోపల	100	97	114.8	134.4	89.1
(కేరళ రాష్ట్రంలో సగటు బాల్యమరణాలు 1000కి 17 మాత్రమే)					

ఎక్కువే సాధించవచ్చు. ఈ అభివృద్ధి లేక ప్రగతి చాలా అస్థిరంగా ఉండబోతుందనీ, ఆ అస్థిరత సహితం మన అదుపులో ఉండదనీ ఒక సంవత్సర కాలంగా తూర్పు ఆసియాదేశాలు అనుభవిస్తున్న సంక్షోభం తెలియజేస్తుంది. అయినప్పటికీ స్థూల గణాంకాలలో కొంత అభివృద్ధి ఒక దశవరకు సాధ్యమే.

కానీ 'విజన్' లో ఈ పెరుగుదల రేటుకు సంబంధించిన అభివృద్ధి గురించే కాక సమగ్ర అభివృద్ధి గురించి, సమత గురించి కూడ హామీలున్నాయి. 'విజన్' ప్రతిపాదించే విధానాలు ఈ హామీలకు ఎంత వరకు తోడ్పడతాయనేది తీవ్రంగా సందేహాస్పదమైన విషయం. తోడ్పడక పోగా రాష్ట్ర అభివృద్ధి ఇప్పుడున్నదాని కంటె కూడా మరింత అసమగ్రంగా, అసమానంగా సాగే ప్రమాదం ఉంది. అమర్త్యసేన్ చాలా కాలంగా భారత ఆర్థిక విధాన రచయితలకు ఒక హెచ్చరిక చేస్తున్నాడు. సరళీకరణ, ప్రపంచీకరణలలో 'బ్రెజిల్ నమూనా' ఒకటి ఉందనీ, అది జాతీయ ఆదాయంలో పెరుగుదల రేటును ఒక వైపు పెంచుతూ మరొకవైపు పేదరికాన్నీ అసమానతలనూ హింసనూ పెంచే నమూనా అనీ, భారతదేశం ఆ మార్గం పట్టే ప్రమాదం ఉందనీ ఆయన హెచ్చరిస్తున్నాడు. 'విజన్ 2020' కి ఆ హెచ్చరిక వర్తిస్తుంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో 1993-94 నాటికి దరిద్రరేఖకు దిగువన ఉన్నవారి సంఖ్య గ్రామాలలో 29 శాతం, పట్టణాలలో 31 శాతం ఉండగా, 2020 నాటికి దరిద్రరేఖకు దిగువన ఎవ్వరూ లేకుండ చేస్తామని 'విజన్' హామీ ఇస్తుంది. పుట్టిన 1000 మంది పిల్లలలో 71 మంది పుట్టిన కొద్దికాలానికి చనిపోతున్నారు. ఆ సంఖ్య 2020 నాటికి 10 కి తగ్గిపోతుందని 'విజన్' హామీ ఇస్తుంది. నిరక్షరాస్యత 1991 నాటికి స్త్రీలలో 66.3 శాతం, పురుషులలో 45 శాతం ఉండింది. 2020 నాటికి అందరూ అక్షరాస్యులవుతారని 'విజన్' హామీ ఇస్తుంది.

ఇందులో సగం సాధించినా మన పాలకులను మెచ్చుకోవచ్చు. కానీ 'విజన్' ప్రతిపాదించే విధానాలు ఈ మార్పుల దిశగా కాక అందుకు వ్యతిరేకమైన దిశగా ఉన్నాయి. అక్షరాస్యత బహుశా బాగానే పెరుగుతుంది. 2020 నాటికి అందరూ కాకున్నా చాలామంది అక్షరాస్యులు కావచ్చు. దీనికి ప్రభుత్వవిధానాలేకాక సమాజంలోని ఇతర మార్పులు కూడా బాగా తోడ్పడుతున్నాయి. కానీ పేదరికం 'విజన్' ప్రతిపాదించే విధానాల వల్ల తగ్గుతుందన్న నమ్మకమేమీ లేదు. అసమానతలు మాత్రం కచ్చితంగా పెరుగుతాయి. బాల్యమరణాలు తగ్గడం తగ్గకపోవడం పేదరికంతో, వైద్యానికయ్యే ఖర్చుతో, శుభ్రమైన

నీరు వంటి కనీస సదుపాయాలతో ముడిపడి ఉన్న విషయం. 'విజన్' ప్రతిపాదించే విధానాలు దీనికి ఏమంత అనుకూలంగా లేవు.

'విజన్' ఇచ్చే మరొక హామీ సామాజిక అవకాశాలలో సమానత్వానికి సంబంధించినది. స్త్రీలు, దళితబహుజన ఆదివాసీ మైనారిటీ ప్రజలు సమాన అవకాశాలనూ సమాన ప్రతిపత్తినీ పొందబోతారని 'విజన్' అంటుంది. కానీ ఈ హామీకీ (లేక ఆశకూ) ప్రతిపాదిత విధానాలకూ ఏమాత్రం పొంతన లేదు. ఆ విధానాలు ఆర్థిక అసమానతలతో పాటు, సంప్రదాయకంగా సంక్రమించిన అన్ని అసమానతలనూ పెంచే ప్రమాదం చాలా ఉంది. రాష్ట్రంలో ప్రాంతీయ అసమానతలు తగ్గి అన్ని ప్రాంతాలవారూ ఒకేరకంగా అభివృద్ధి చెందుతారన్న హామీ ఒకటి 'విజన్' లో ఉంది. కానీ 'విజన్' ప్రతిపాదించే విధానాలను అనుసరించేటట్టయితే ప్రాంతీయ అసమానతలు నిజానికి చాలా పెరిగే ప్రమాదం ఉంది.

ఈ విషయాలను దిగువ అధ్యాయాలలో వివరంగా చూద్దాం.

II అసంబద్ధత

హృద్యంగా తోచే భవిష్యత్ చిత్రాన్ని 'విజన్ 2020' మన ముందు పదేపదే ఉంచుతుంది. దానికోసం ఇది చేస్తాం అది చేస్తాం అంటుంది. కానీ ఈ విధాన ప్రతిపాదనలలో నిర్దిష్టత లేదు. అక్కడక్కడ మాత్రం కొన్ని చాలా నిర్దిష్టమైన ప్రతిపాదనలున్నాయి. అవి విధాన క్రమాన్ని నిర్ణయించే ప్రతిపాదనలు. అవి నిజంగా అమలు కాబోయేవి, అవుతున్నవి. వీటిని వెలికితీసి పట్టుకొని ఈ ప్రతిపాదనలు రూపొందించే విధానక్రమాన్ని మనం ఆవిష్కరించుకోవాలి. ఆ క్రమం ఏపాటి హృద్యమైన భవిష్యత్ దృశ్యాన్ని మన ముందు ఉంచుతుందో చూడాలి. ఆ దృశ్యాన్ని 'విజన్ 2020' అడుగడుగునా మనల్ని ఊరించడానికి మన ముందుంచే ఊహాచిత్రంతో పోల్చి చూసుకోవాలి.

ఒక్క మాటలో చెప్పాలంటే 'విజన్ 2020' ప్రకటించుకునే లక్ష్యాలకూ అది ప్రతిపాదించే సాధనాలకూ మధ్యవున్న అగాధాన్ని విశ్లేషించుకోవాలి. అప్పుడే 'విజన్' మనకు అర్థం అవుతుంది. లేకపోతే అందమయిన పేజీలపైన అందంగా అచ్చువేసిన అందమైన భవిష్యత్ దృశ్యంలో ఏదో అబద్ధం ఉందని అనుమానిస్తూనే (చెప్పేడివాడు చంద్రబాబు కాబట్టి) ఆ అబద్ధం ఏమిటో అర్థం కాని స్థితిలో ఉండిపోతాం.

'విజన్' ప్రచురణనే ఒక ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు. ఇది అతిఖరీదయిన కాగితం మీద అచ్చువేసిన సుందరమైన ప్రచురణ. 352 పేజీల గ్రంథం. అచ్చువేసిన ధరకే దీనిని అమ్మినా 1500 రూపాయలకు అమ్మవలసి ఉంటుంది. ఏ ప్రజలలోనయితే ఈ ప్రచురణను చర్చకు పెట్టాలనీ ఆ ప్రజల అభిప్రాయం తీసుకొని పాలనావిధానాలకు తుదిరూపం ఇవ్వాలనీ అన్నారో ఆ ప్రజలెవ్వరూ దీనిని కొనలేరు. ఒక క్లుప్తమైన తెలుగు ప్రచురణకూడా ఉన్న మాట వాస్తవమే, కానీ అందులో చర్చించడానికి కావలసిన వివరాలేవీ లేవు. వివరాలుండేది ఖరీదయిన ఈ ఇంగ్లీషు ప్రచురణలోనే.

అది ప్రజలెవ్వరికీ అందుబాట్లో లేనంత ఖరీదయిన ప్రచురణే కాక, అసలు దానిని ప్రభుత్వం అమ్మకానికే పెట్టలేదు. పత్రికల కార్యాలయాలకు మాత్రమే అందిచ్చింది. చదవదలచుకున్న ప్రజలు పత్రికల దగ్గరో ప్రభుత్వ అధికారుల దగ్గరో అడుక్కొని తెచ్చుకోవలసి వచ్చింది.

ప్రజలలో 'విజన్'ను చర్చకు పెట్టి వారి అభిప్రాయాలు తీసుకొని దానికి తుదిరూపం ఇవ్వాలన్న ప్రకటిత లక్ష్యానికీ ప్రచురణ చేపట్టిన పద్ధతికీ పొంతన ఏమీలేదు. బహుశా దీనిని చర్చించవలసిన 'ప్రజలు' పత్రికా కార్యాలయాలలోనో సెక్రెటేరియట్‌లోనో పరపతి ఉండి 'విజన్ 2020' ప్రతిని సంపాదించుకోగలవాళ్ళే అయి ఉండాలి. 'పారదర్శక పాలన' గురించి 'విజన్ 2020' చివరి అధ్యాయంలో ఇచ్చిన ఆకర్షణీయమైన హామీనికూడ ఈ కోణం నుండి అర్థం చేసుకోవాలేమో. ప్రభుత్వపాలనకూ పాలనా విధానాలకూ సంబంధించిన సమాచారం ప్రజలకు అందుబాట్లో ఉండడం పారదర్శక పాలన ప్రాథమిక లక్షణాలలో ఒకటి. కానీ ఆ హామీ యిచ్చే ఈ విధానపత్రం సహితం ప్రజలకు అందుబాట్లో లేదు.

ఇంతకంటే లోతయిన అసంబద్ధత 'విజన్'లో ఉంది. రెండు ఉదాహరణలు ఇక్కడిచ్చి ఇతర వివరాలు తరువాతి అధ్యాయాలలో చూద్దాం. ప్రజలకు జీవనాధారం కల్పించే విషయంలో ప్రభుత్వానికి

బాధ్యత ఏదీ లేదనేది ప్రస్తుతం ప్రపంచాన్ని ఏలుతున్న రాజకీయార్థిక నీతి చెప్పే ముఖ్యమైన విషయాలలో ఒకటి. అయితే విద్య, ఆరోగ్యం అనే రెండు విషయాలలో ప్రజలపట్ల ప్రభుత్వానికి బాధ్యత ఉందని ఈ నీతి చెప్తుంది. దీనికి గల కారణాన్ని ఆ విధాన నిర్ణేతలు దాచిపెట్టుకోరు. 'మానవ వనరులు' అనేది వాళ్లు ఉపయోగించే మాటలలో ఒకటి. ఆర్థిక అభివృద్ధికి పెట్టుబడి వనరులు, భౌతిక వనరులు ఎంత అవసరమో, 'మానవ వనరులు' కూడ అంత అవసరం. విద్య, ఆరోగ్యం ఉన్న మనుషులు మంచి 'మానవవనరుల'వుతారు. అంటే సమర్థవంతంగా వని చేయగలుగుతారు. కాబట్టి విద్య, వైద్యరంగాల అభివృద్ధి పట్ల ప్రభుత్వం

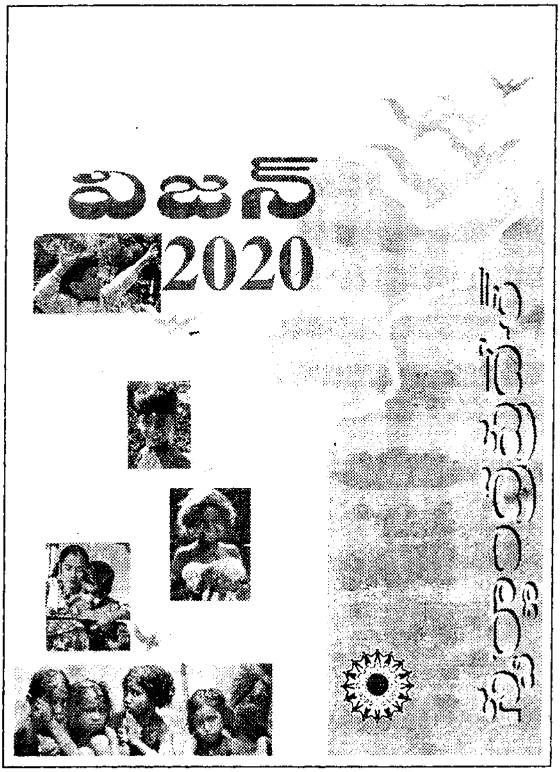

కొంత బాధ్యత తీసుకోవాలని ప్రస్తుత పాలక రాజకీయనీతి చెప్తుంది. అయితే అదికూడ ప్రాథమిక రంగాలలోనే. ప్రాథమిక విద్య, ప్రాథమిక వైద్యం ప్రభుత్వబాధ్యతగా ఉండాలనీ, ద్వితీయ తృతీయ శ్రేణులలో విద్యావైద్యరంగాలలో ప్రభుత్వం ఒకవేళ ఉన్నా ప్రైవేట్ చొరవనే ఎక్కువగా ప్రోత్సహించాలనీ ఈ పాలకనీతి చెప్తుంది.

విద్యా, వైద్య సదుపాయాలను కేవలం 'మానవవనరుల' కోణంనుండే కాకుండ మనుషుల హక్కుగా కూడ చూడాలనీ - అంటే ఆర్థిక వ్యవస్థ అవసరాల కోణం నుండే కాక ప్రజల అవసరంగా కూడ చూడాలని - అమర్త్యసేన్ వంటివాళ్లు అంటున్నారు. ఆర్థికవ్యవస్థ ఏదయినా, అందులో పాల్గొని ప్రయోజనం పొందడానికి ప్రజలకు సామర్థ్యం, బలం ఉండాలనీ దానిని కల్పించే బాధ్యత ప్రభుత్వ విధానరచన మీద ఉంటుందనీ అమర్త్యసేన్ అంటాడు. ఆ సామర్థ్యానికి లేక బలానికి తోడ్పడే విషయాలుగా ఆయన గుర్తించేవి ప్రజలచేతిలో జీవనవనరులు, ప్రజలకు అందుబాట్లో విద్యావైద్యసేవలు, సమాన అవకాశాలు కల్పించే సాంఘిక వ్యవస్థ, తమ శ్రమనూ తమకు అందుబాట్లోఉన్న వనరులనూ మార్పిడి చేసుకునే ఆర్థికస్వేచ్ఛ, విధాన రచనలో పాలుపంచుకొనే అవకాశం ప్రజలకు కల్పించే రాజకీయ వ్యవస్థ. వీటిలో మొదటి దాని గురించి - ప్రజలకు జీవనాధారం లేక ఉపాధి కల్పించే వనరులు

అందుబాట్లో ఉండడం - 'విజన్ 2020' ఏమీ మాట్లాడదు. సమాన అవకాశాలు కల్పించే సాంఘికవ్యవస్థ గురించి ఆర్భాటంగా ప్రకటనలు చేయడమయితే 'విజన్' నిండా ఉంది గానీ నిర్దిష్టమైన విధానమేదీ లేదు. లేకపోగా, అవకాశాలలో అసమానతను పెంచే దిశగా పనిచేసే విధానతర్కం 'విజన్' నిండా ఉంది. శ్రమనూ వనరులనూ స్వేచ్ఛగా మార్పిడి చేసుకునే మార్కెట్ వ్యవస్థకు 'విజన్' పెద్దపీట వేస్తుంది గానీ స్వేచ్ఛతో బాటు అవకాశం కూడ ఉంటుందన్న భరోసా ఏమీ లేదు. రాజకీయ భాగస్వామ్యాన్ని గురించి తరువాత చూద్దాం.

ఇంక మిగిలింది విద్యా వైద్య సేవలు. వీటిని సహితం ప్రజలకు ఒక హక్కుగా (బలాన్నీ సామర్థ్యాన్నీ కల్పించే విషయాలుగా) చూడడానికీ, బాగా పనిచేసే మానవ వనరులుగా వారిని మలిచే అవసరంలో భాగంగా చూడడానికీ చాలా తేడా ఉంది. ఉదాహరణకు నిండయిన మనుషులుగా ఎదిగే హక్కులో భాగంగా చూసినప్పుడు ఈ విషయంలో ప్రభుత్వ బాధ్యత కేవలం ప్రాథమిక విద్యావైద్య రంగాలకే పరిమితం అయితే సరిపోదు. పైస్థాయిలో కూడ విద్యావైద్య సదుపాయాలు అందరికీ అందుబాట్లోకి రావడానికి కావలసిన విధాన రచన ఉండాలి. కావలసింది సమర్థవంతులైన కార్మికులను తయారు చేసుకోవడం మాత్రమే అయితే వేరే సంగతి. అప్పుడు ప్రాథమిక విద్యావైద్య సదుపాయాలు అందించడం వరకే ప్రభుత్వ విధానాల బాధ్యత అవుతుంది. ఆపైన ఎవరిస్తోమతుకు వారిని వదిలేయొచ్చు.

ఇది సాధారణ విషయం. 'విజన్ 2020'లో మాత్రమే కాక సమకాలీన పాలక రాజకీయార్థిక నీతిలో సర్వత్రా ఉండే అవలక్షణమే ఇది. కానీ 'విజన్ 2020' అక్కడితో ఆగిపోలేదు. ప్రాథమిక విద్యావైద్య రంగాలను ప్రభుత్వం తన బాధ్యతగా భావించాలనీ ఆపైన ఆరెండు రంగాలనూ మార్కెట్ శక్తులకు వదిలేయాలనీ అనడం ఒకెత్తయితే, విజన్ 2020 ఒకఁడుగు ముందుకు పోయి విద్యావైద్యరంగాల వ్యాపారీకరణను రాష్ట్ర ఆర్థిక అభివృద్ధిలో ఒక ముఖ్యచోదక శక్తిగా గుర్తించింది. ఏ రాష్ట్రమైనా ఏ దేశమైనా తనకు అనుకూలంగా ఉన్న ఆర్థిక ప్రక్రియలను ఎంచుకొని వాటిని ప్రోత్సహించడం ద్వారా పురోభివృద్ధి సాధించాలని సూత్రీకరిస్తూ, ఆంధ్రప్రదేశ్‌కు సంబంధించినంతవరకు విద్యావైద్యవ్యాపారం అటువంటి ఒక ముఖ్యఆర్థిక చోదకశక్తి అని 'విజన్ 2020' ప్రకటిస్తుంది. పెరుగుదలకు ఇటువంటి చోదక శక్తులు 'ఇంజన్'వంటివని 'విజన్' అభివర్ణిస్తుంది. మన రాష్ట్ర అభివృద్ధికి 'విజన్' గుర్తించే 19 'ఇంజన్'లలో విద్యావ్యాపారం, వైద్యవ్యాపారం రెండు.

ఒకపక్క విద్యనూ వైద్యాన్నీ ఆర్థిక పెరుగుదల రేటును వేగంగా పెంచడానికి ఉపయోగపడే ముఖ్యపెట్టుబడి రంగాల జాబితాలలో చేరుస్తూ, మరొకవైపు 'అందరికీ విద్య, అందరికీ వైద్యం' అనే నినాదాన్ని ఎన్నిసార్లు పల్లెనేసినా ఒరిగేదేముంది? ప్రభుత్వం ఈ రెండు రంగాలలోనూ కొంత పెట్టుబడి పెట్టి పేదలకు ప్రాథమిక విద్యావైద్యరంగాలలో ఉచితంగా సేవలు కొంతమేరకు అందించవచ్చు. కానీ ఆపైన ఏం కావాలన్నా ప్రైవేట్ పెట్టుబడికి ఒక ముఖ్యకేంద్రంగా విధానం రీత్యానే గుర్తించబడిన విద్యావైద్యరంగాలలో దానిని వెతుక్కోవాలంటే అది సామాన్యులకు సాధ్యమయ్యేది కాదు. డబ్బున్న వాళ్ల

రంగమొకటి, లేనివాళ్ల రంగమొకటి రెండు వేరువేరు ప్రపంచాలుగా రూపం తీసుకుంటాయి. 2020 నాటికి అందరికీ విద్య, అందరికీ వైద్యం అని ఎన్నిసార్లయినా 'విజన్'లో ప్రకటించనీ గాక, ఆ పత్రం ప్రతిపాదించే ఆర్థిక విధానాల వాస్తవ ఫలితమైతే పై విధంగానే ఉండబోతుంది.

సమాన అవకాశాలు కల్పించే సాంఘికవ్యవస్థ గురించి ఆర్భాటంగా ప్రకటనలు చేయడమయితే 'విజన్' నిండా ఉంది గానీ నిర్దిష్టమైన విధానమేదీ లేదు. లేకపోగా, అవకాశాలలో అసమానతను పెంచే దిశగా పనిచేసే విధానతర్కం 'విజన్' నిండా ఉంది.

రెండవ ఉదాహరణ పరిపాలనలో వికేంద్రీకరణకు సంబంధించినది. పంచాయతి రాజ్ సంస్థలకు బాధ్యత అప్పగించడం ద్వారా పరిపాలనను వికేంద్రీకరించడం జరుగుతుందని 'విజన్' అంటుంది. పరిపాలనా సంబంధమైన బాధ్యతలను, ఆర్థిక అధికారాన్నీ స్థానిక నిర్వహణకు అప్పగించడం జరుగుతుందని అంటుంది. 73వ, 74వ రాజ్యాంగ సవరణలలో ఇప్పటికే ఈ ఆలోచనలు ఉన్నాయనీ వాటిని అమలు చేయడం ద్వారా పరిపాలనలో స్థానిక సంస్థల భాగస్వామ్యాన్ని పెంచడం జరుగుతుందనీ 'విజన్' అంటుంది.

అదే సమయంలో 'జన్మభూమి' కార్యక్రమాన్ని 'విజన్' గొప్పగా ప్రశంసిస్తుంది. 'విజన్'లోని ఆలోచనలకు ఒక సూచికగా జన్మభూమిని చూపిస్తుంది.

ఒక పక్క స్థానిక సంస్థలకు బలం చేకూర్చే ఆలోచననూ మరొక పక్క జన్మభూమి నమూనానూ ప్రతిపాదించడంలో ఉన్న అసంబద్ధత 'విజన్ 2020'ని రూపకల్పన చేసిన వారికి తోచినట్టు కనిపించదు. జన్మభూమి కార్యక్రమం వల్ల ఏ ప్రయోజనమూ రాలేదా అనేది ప్రస్తుత చర్చకాదు. దానివల్ల వేరే ప్రయోజనాలేవయినా ఒనగూడిన మాట నిజమే అయినా ఆ కార్యక్రమం స్థానిక సంస్థలను పూర్తిగా బలహీనపరచిందనేది సత్యం. ఆ మేరకు జన్మభూమి 73వ, 74వ రాజ్యాంగ సవరణలకు వ్యతిరేకం. ఆర్థిక నిర్వహణలో స్థానిక సంస్థల బాధ్యతను పెంపొందించే బదులు వాటిని పూర్తిగా పక్కన పెట్టి దాని స్థానంలో ముఖ్యమంత్రి చుట్టూ, ఆయన పార్టీ చుట్టూ అల్లుకున్న గ్రామీణ అభివృద్ధి వ్యూహాన్ని ప్రవేశపెట్టింది జన్మభూమి. అది పాలనా వ్యవస్థను వికేంద్రీకరించే బదులు ఒక రకంగా మరింత కేంద్రీకృతం చేసింది. అయితే అదే సమయంలో అధికారులను గ్రామాలకూ పట్టణాలలోని పేదలవాడలకూ పంపించడం ద్వారా, వారిని ప్రశ్నించే అవకాశం ప్రజలకు కల్పించడం ద్వారా ప్రజల మన్ననలు ఒక మేరకు పొంది ఉండవచ్చుగాక. అంతమాత్రంచేత జన్మభూమి వికేంద్రీకరణకు తోడ్పడకపోగా దానిని బాగా దెబ్బతీసిందని గుర్తించకుండ ఉండలేము. అందువల్ల జన్మభూమినీ పాలనా వికేంద్రీకరణనూ ఒకే సందర్భంలో ప్రస్తావించడంలోని అసంబద్ధతను కూడ గుర్తించకుండ ఉండలేము.

కానీ 'విజన్'ను జాగ్రత్తగా చదివితే ఆ విధానపత్రం హామీ యిచ్చేది మౌలిక అధికారాల నిర్వహణలో వికేంద్రీకరణ కాదని అర్థం అవుతుంది. పారిశుద్ధ్యం మీద, గ్రామీణ పాఠశాలల మీద,

వ్యాపారీకరణకు అవసరమైన రోడ్లవంటి నిర్మాణాల మీద, అంగళ్ల మీద స్థానిక సంస్థలకు అజమాయిషీ ఉంటుందనేదే ఈ వికేంద్రీకరణకు గల అర్థం. గ్రామానికి అందుబాట్లో ఉన్న వనరుల నిర్వహణమీద అజమాయిషీ ఉంటుందని కాదు. విధాన నిర్ణయాలలో స్థానిక సంస్థలకు స్థానం ఉంటుందని కాదు. నీటివాడకందార్ల సంఘాలు దీనికొక మినహాయింపుగా కనిపించవచ్చునుగానీ వాటికి కూడ అప్పటికే తవ్విన ప్రాజెక్టు కాలవల నిర్వహణ మీద, అప్పటికే కట్టిన చెరువుల నిర్వహణ మీద మాత్రమే అధికారం ఉండేది. నదీ జలాల ప్రాజెక్టులకు సంబంధించి ప్రభుత్వం తీసుకొనే నిర్ణయాలలో గానీ బావుల కింద జరిగే సాగుకు అవసరమైన కరెంటు సరఫరాకు సంబంధించిన నిర్ణయాలలోగానీ భూగర్భజలాల మెరుగుదల కోసం నిర్మించే చెక్‌డ్యాంలకు సంబంధించిన నిర్ణయాలలో గానీ ఈ సంఘాల అభిప్రాయాలకేమీ స్థానం లేదు. నీటి వాడకం దార్ల సంఘాలకు ఈ మాత్రమైనా అధికార ముందేమోగానీ, ఇతర భౌతిక వనరుల మీద గ్రామీణ స్థానిక సంస్థలకు 'విజన్' ఇచ్చే అధికారం శూన్యం. అవి కార్పొరేట్ పెట్టుబడితో సహా అన్ని రకాల పెట్టుబడికీ 'స్వేచ్ఛగా' అందుబాట్లో ఉండాలనేది 'విజన్'లోని ముఖ్యమైన ఆలోచనలలో ఒకటి. జలవనరులలోని చేపలు, పచ్చికబయళ్లలోని గడ్డి, అడవులలోని కలప, పళ్లతోటలకు యోగ్యమైన బంజర్లు - వీటిలో దేనిపైనా స్థానిక సంస్థలకు నిర్వహణాధికారం లేదు. అవన్నీ పెట్టుబడికి 'స్వేచ్ఛగా' అందుబాట్లో ఉండాలి. అప్పుడే రాష్ట్ర ఆర్థిక అభివృద్ధి వేగంగా జరుగుతుంది. ఈ వనరులను పెట్టుబడి 'అభివృద్ధి' కోసం వాడుకోవడానికి అవసరమైన నిర్మాణాల (రోడ్లు, మొదలయినవి) నిర్వహణలో మాత్రం స్థానిక సంస్థలకు బాధ్యత ఉంటుంది. ఆపైన పారిశుద్ధ్యం, పాఠశాలలపైన అజమాయిషీ మొదలయినవి ఉంటాయి.

> **ఒక పక్క స్థానిక సంస్థలకు బలం చేకూర్చే ఆలోచననూ మరొక పక్క జన్మభూమి నమూనానూ ప్రతిపాదించడంలో ఉన్న అసంబద్ధత 'విజన్ 2020'ని రూపకల్పన చేసిన వారికి తోచినట్టు కనిపించదు.**

ఇంత వివరంగా చెప్పుకుంటే తప్ప 'విజన్ 2020'లోని వికేంద్రీకరణ ఎటువంటిదో అర్థం కాదు.

III గ్రామీణ వనరులు

ఆర్థిక వ్యవస్థ గురించి ఆలోచన ఎక్కడ మొదలుపెడతాం, ఎవరితో మొదలుపెడతాం అనేది ఆర్థిక విధాన రచనలో ప్రధానమైన విషయం. పెట్టుబడి పెద్దఎత్తున రాష్ట్రంలోకి ప్రవహించడం అన్నింటికంటె ముఖ్యఅవసరం అని ముందే నిర్ణయించుకొని, ఆ పెట్టుబడిని ఆకర్షించడానికి దేశంలోని పొరుగురాష్ట్రాలతోనే కాక మనబోటి ఇతర బడుగుదేశాలతో కూడ పోటీపడాలంటే ఏమేం చేయాలి, దానికి కావలసిన నిర్మాణ పనులు చేపట్టడానికి ప్రపంచబ్యాంకు నుండి అభివృద్ధి రుణాలు పొందాలంటే ఏమేం చేయాలి, ఈ రెండింటి కోసం కావలసిన విదేశీ మారకం సంపాదించాలంటే ఏమేం చేయాలి అని ఆలోచిస్తే ఒక రకమైన జవాబు దొరుకుతుంది. ఈ జవాబులో సామాన్య ప్రజలు, వారి అవసరాలు ఎక్కడో ఒక మూల మాత్రమే కనిపిస్తాయి. వాళ్ల కోసం ఆ నమూనాలో స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్ నిర్మిస్తామనడం అబద్ధం అవుతుంది. పెట్టుబడి అవసరాలన్నీ సమకూరి ఆర్థిక రంగం వేగంగా అభివృద్ధి చెంది రాష్ట్ర ఆదాయం బాగా పెరిగి స్థిరంగా నిలబడుతుందనీ, ఆ ఆదాయంలో పేదలందరికీ కూడ వాటా దొరుకుతుందనీ నమ్మాలంటే వర్తమాన చరిత్రను కొంచెం సేపు విస్మరించాలి. రాష్ట్ర ఆదాయం కొంత కాలం పాటు బాగానే పెరగవచ్చు. కానీ అది స్థిరంగా ఉండదు, ఆ పెరుగుదలకు భరోసా ఉండదు. పైగా అది చాలా అసమానంగా ఉంటుంది. ఆస్తిపరులు బాగా ఆస్తులు పెంచుకోవడమే కాక, కొంత మేరకు వనరులు అందుబాట్లో ఉన్న మధ్యతరగతి, దిగువ మధ్యతరగతి వర్గాలలో ఒక సెక్షన్‌కు అస్థిరమైన ఆ పెరుగుదలలో వాటా దక్కగలదు. కానీ పూర్తిగా వనరులు, సాంఘిక అవకాశాలు లేని వర్గాలకు దక్కేవాటా ఏమీ ఉండదు.

పెట్టుబడిదీరా మార్కెట్ వ్యవస్థను పూర్తిఆ తిరస్కరించకుండానే అభివృద్ధి గురించి వేరే కోణంలో చూడవచ్చు. దానిని పూర్తిగా తిరస్కరించమని మన రాష్ట్రపాలకులకు చెప్పి ప్రయోజనం లేదు. కానీ దాని పరిధిలో కూడ ప్రపంచబ్యాంకు కంటె భిన్నమైన కోణం నుండి విషయాన్ని పరిశీలించవచ్చునని చెప్పడం అవసరం. అప్పుడు ఫలితాలు కొంతవరకయినా భిన్నంగా ఉంటాయని కూడ చెప్పడం అవసరం.

పెట్టుబడితో మొదలు పెట్టకుండ ప్రజల ఉపాధి అవసరంతో మొదలు పెట్టి విషయాన్ని పరిశీలించవచ్చు. కేవలం ఉపాధే కాకుండ నిండుగా ఎదిగే అవకాశాన్ని ప్రాతిపదిక చేసుకొని ఆలోచించవచ్చు. ఉపాధి దొరకాలంటే ప్రజలకు భౌతిక వనరులపైన హక్కయినా ఉండాలి, లేదా గౌరవ ప్రదమైన జీవనానికి తగినంత పని అయినా తప్పనిసరిగా లభించాలి. భౌతిక వనరులంటే సాగుయోగ్యమైన భూమి, దానిని సాగుయోగ్యం చేసే నీరు, పశువులు, వాటిని పోషించుకోవడానికి అవసరమైన పచ్చికబీళ్లు, పళ్లు, పూలు మొదలయిన వృక్ష ఉత్పాదితాలు, చేపలు దొరికే కాలవలు,

భౌతిక వనరులపైన ప్రజలకు హక్కు కల్పించే ఆలోచన లేశమంతయినా 'విజన్ 2020'లో లేదు. లేకపోగా అది భౌతిక వనరులన్నిటినీ పెట్టుబడికి భోజ్యం చేయాలని చూస్తుంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో రక్షిత మంచినీటి సరఫరా అందుబాట్లో లేని కుటుంబాలు (శాతం) (1991)

గ్రామాలలో	పట్టణాలలో
42.6	12.9

(ఆదిలాబాద్ జిల్లాలో 80 శాతం జనావాసాలకు అసలే లేదు)

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో రక్షిత మంచినీటి సరఫరాలేని దళిత, ఆదివాసీ కుటుంబాలు (శాతం) (1991)

దళిత కుటుంబాలు		ఆదివాసీ కుటుంబాలు	
గ్రామాలలో	పట్టణాలలో	గ్రామాలలో	పట్టణాలలో
45.6	24.1	51.7	30.5

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో కరెంటు సరఫరా లేని కుటుంబాలు (శాతం) (1991)

గ్రామాలలో	పట్టణాలలో
62.5	26.7

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో కరెంటు సరఫరాలేని దళిత, ఆదివాసీ కుటుంబాలు (శాతం) (1991)

దళిత కుటుంబాలు		ఆదివాసీ కుటుంబాలు	
గ్రామాలలో	పట్టణాలలో	గ్రామాలలో	పట్టణాలలో
80.1	50.8	89.4	62.4

(కానీ ప్రతీగ్రామానికీ కరెంటు సరఫరా ఉన్న కొద్ది రాష్ట్రాలలో ఆంధ్రప్రదేశ్ ఒకటి)

చెరువులు, అటవీ ఉత్పత్తులు మొదలయినవి. వీటిమీద ప్రజలకు ఏదో ఒక రూపంలో హక్కు కల్పిస్తూ, వీటి ద్వారా లభ్యమయ్యే ఉత్పత్తులను మారకం చేసుకునే ప్రాథమిక ప్రయోజనం కల్పించే వ్యవస్థగా మార్కెట్ వ్యవస్థను అర్థం చేసుకొని ఆ ప్రాతిపదికమీద అన్ని అత్యాధునిక సాంకేతిక ప్రక్రియలకూ చోటు కల్పించే ఆర్థిక వ్యవస్థను ఊహించుకోవచ్చు. ఈ ప్రాతిపదిక దెబ్బతినకుండ ఉండే పద్ధతిలో పెట్టుబడికి ప్రోత్సాహం కల్పించే విధాన రచన చేపట్టడం ప్రస్తుత రాజకీయ పరిస్థితులలో సహితం ఆశించగల విషయమే. అప్పుడు 20 ఏళ్లలో స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్ సిద్ధించకున్నా దారిద్ర్యం కొంతమేరకైనా అదుపులో ఉండే అభివృద్ధి లభ్యమవుతుంది.

పేదలందరికీ ప్రకృతి వనరులపైన హక్కు కల్పించడం అసాధ్యమయితే ఆ హక్కు ఇవ్వలేని వారికి నిత్యం పని కల్పించే విధాన రచన ఉండాలి. పారిశ్రామిక వ్యవసాయ విధానాలను ఆ కోణం నుండి రూపొందించాలి. అప్పుడు కూడ దారిద్ర్యం కొంతమేరకే అదుపులో ఉంటుంది. దానితో పాటు విద్యావకాశాలు అందరికీ కల్పించి, సాంకేతికంగా మెరుగయిన జీవనరంగంలోకి ప్రవేశించే అవకాశం ఇస్తే ఈ తరంలో కాకపోతే వచ్చేతరంలోనయినా బాగా బతికే అవకాశం కల్పించినట్టవుతుంది.

రాష్ట్రంలో భూసంస్కరణల అమలు (1992 నాటికి)

రాష్ట్రం భూవైశ్యాలం	-	686 లక్షల ఎకరాలు
అందులో సాగుయోగ్యమైన భూమి	-	267 లక్షల ఎకరాలు
సీలింగ్ చట్టం కింద మిగులు భూమి అని ప్రాథమిక విచారణలో తేలినది	-	16.64 లక్షల ఎకరాలు (సాగుయోగ్యమైన భూమిలో 6$^1/_4$ శాతం)
అప్పీల్‌లో భూస్వాములు గెలుచుకున్నది పోగా మిగిలిన మిగులు భూమి	-	8.00 లక్షల ఎకరాలు (సాగుయోగ్యమైన భూమిలో 3 శాతం)
అందులో ప్రభుత్వం పంపకానికి స్వాధీనం చేసుకున్న భూమి	-	5.7 లక్షల ఎకరాలు
అందులో పేదలకు పంచిన భూమి	-	5.10 లక్షల ఎకరాలు (సాగుయోగ్యమైన భూమిలో 2 శాతం)

(ఇందులో ఎన్నిఎకరాలు లబ్దిదారుల దగ్గరే ఉందో ఎన్ని ఎకరాలు తిరిగి తొలి యజమానుల చేతిలోకే పోయిందో లెక్కవేసినవారు లేరు)

అమర్త్యసేన్ మాటలు వినడానికి తమకు అభ్యంతరం లేదని మన పాలకులు అంటుంటారు కాబట్టి ఆయన మాటలలోనే చెప్పుకుందాం. ఆయన ఆర్థిక సరళీకరణను, ప్రపంచీకరణను మా లాగ వ్యతిరేకించడు. పెట్టుబడి దిగుమతిని, ఉత్పత్తుల ఎగుమతిని వ్యతిరేకించడు. అయితే ప్రభుత్వం విధానరచన చేసేటప్పుడు ప్రాథమిక స్థానం ఇయ్యవలసింది పెట్టుబడికి అవసరమైన వసతులూ నిర్మాణాలూ ఏ విధంగా కల్పించాలా అన్న విషయానికి కాదనీ, మార్కెట్ ఆర్థిక వ్యవస్థలో పాల్గొని ప్రయోజనం పొందడానికి అవసరమైన బలం లేక సామర్థ్యం ప్రజలకు ఏ విధంగా కల్పించాలా అన్న ప్రశ్నదగ్గర మొదలు పెట్టాలనీ అంటాడు. భౌతిక వనరులు, విద్యావైద్య సదుపాయాలు, సమాన సాంఘిక అవకాశాలు, ఆర్థిక స్వేచ్ఛ, రాజకీయ ప్రజాస్వామ్యం మొదలైనవి ప్రజలకు బలాన్నీ సామర్థ్యాన్నీ కల్పిస్తాయని ఆయన నమ్ముతాడు. విధానరచన ఈ కోణం నుండి చేస్తే అది 'విజన్ 2020' కంటె చాలా భిన్నంగా ఉంటుంది. నిజానికిది పెట్టుబడిదారీ ఆర్థిక నీతి పునాదులనే ప్రశ్నిస్తుంది కూడ. కానీ ఆ విషయాన్ని చర్చించడానికిది సందర్భంకాదు.

భౌతిక వనరులపైన ప్రజలకు హక్కు కల్పించే ఆలోచన లేశమంతయినా 'విజన్ 2020'లో లేదు. లేకపోగా అది భౌతిక వనరులన్నిటినీ పెట్టుబడికి భోజ్యం చేయాలని చూస్తుంది. అరకొరగా అమలయిన భూసంస్కరణలను ఇప్పుడయినా (అవకాశమింకా మిగిలి ఉన్నమేరకు) పూర్తిగా అమలు చేస్తామన్న హామీ సహితం 'విజన్ 2020'లో లేదు. దాని బదులు పెద్దపెద్ద వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల కార్పొరేషన్‌లు భూగరిష్ఠ పరిమితి చట్టాల బాధ లేకుండ పేద రైతుల దగ్గర ఎకరం రెండెకరాలు లీజుకు తీసుకొని పెద్ద ఎస్టేట్లు తయారు చేసి ఎగుమతుల కోసం వ్యవసాయ ఉత్పత్తి చేపట్టే మార్గం ఆలోచిస్తామంటుంది.

భూమే కాకుండ పేదలకు ఉపాధి కల్పించే ఇతర భౌతిక వనరులు చాలా ఉన్నాయి. నదులలో చెరువులలో చేపలు, గొర్రెల పోషణకు పనికొచ్చే బీళ్లు, కల్లు గీతపని కల్పించే తాటిచెట్లు, ఈతచెట్లు, అడవులలో దొరికే అటవీ సంపద మొదలయినవెన్నో ఉన్నాయి. వీటిపైన సంప్రదాయకంగా ఉన్న హక్కులకు రక్షణ కల్పించి, ఈ ఉత్పత్తులను మారకం చేసుకోవడానికి అవసరమైన మార్కెట్ వ్యవస్థను మెరుగుపరిచి, రవాణా సదుపాయాలు అభివృద్ధి చేసి, పెట్టుబడి సదుపాయాలు, కనీసధరలు కల్పించే ఆలోచన చేసినట్లయితే ప్రస్తుత మార్కెట్ వ్యవస్థలో అంతర్భాగంగానే పేదలు, దళితబహుజన కులాలవారు చాలామంది బాగుపడే అవకాశం ఉండేది. దీని ఊసు 'విజన్'లో ఎక్కడా లేదు. లేకపోగా ఈ వనరులను బడాపెట్టుబడికి అందిచ్చే ఆలోచనలు కావలసినన్ని ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు గొర్రెల పెంపకాన్ని ఒక బడావ్యాపారంగా చేపట్టడానికి అవసరమైన వనరుగా పచ్చిక బీళ్లను చూడాలని 'విజన్' అంటుంది. అప్పుడు చిన్న చిన్న గొర్రెల మందలు పెట్టుకుని బతికే గొల్ల, కురుమ కులస్తులు ఏమవుతారు? వాళ్లు గొర్రెల కార్పొరేషన్‌తో పోటీ పడలేరు. పచ్చిక బయళ్లను ప్రభుత్వం దగ్గర లీజుకు తీసుకోవడంలో పోటీపడలేరు. మాంసం బాగా ఇచ్చే కొత్త జాతుల రూపకల్పనలో పోటీపడలేరు. మాంసాన్ని విక్రయానికి అనుకూలమైన పద్ధతిలో ప్యాకేజి చేయడంలో పోటీ పడలేరు. కోల్డ్ ఫ్రీజర్లు కిరాయికి తీసుకోలేరు. కాబట్టి కొన్నాళ్లకు తమ గొర్రెలను గొర్రెల కార్పొరేషన్లకే అమ్ముకొని కూలిచేసుకొని బతుకుతారు.

రాష్ట్రప్రజల తలసరి ఆదాయం(1992-93)			
రూ॥ 16.00			
దళితుల తలసరి ఆదాయం		ఆదివాసీల తలసరి ఆదాయం	
గ్రామాలలో	పట్టణాలలో	గ్రామాలలో	పట్టణాలలో
రూ॥ 6.30	రూ॥10.30	రూ॥ 6.40	రూ॥6.60

రాష్ట్రంలో 10 లక్షల జనాభాకు ఆస్పత్రి పడకలు (శాతం) (1991)	
గ్రామాలు	పట్టణాలు
76	1827

(కేరళ రాష్ట్రంలోని గ్రామాలలో దీనికి 20 రెట్లు ఉన్నాయి)

ఇది అన్ని ప్రకృతి వనరులకూ వర్తిస్తుంది. ఉదాహరణకు ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలోని పోరంబోకు, బంజరు భూముల కోసం గ్రామీణ పేదలు, ముఖ్యంగా దళితులు అనేక పోరాటాలు చేసారు, చేస్తున్నారు. కానీ 'విజన్' ఆ వనరులను వేరే కళ్లతో చూస్తుంది. అన్ని వనరులలాగ ఈ భూములను కూడ ఎక్కువ ప్రతిఫలం పొందగల వారికి కట్టబెట్టాలన్నది 'విజన్' ఆలోచన. పోరంబోకులు పేదలకు పంచితే, వాళ్లు మెట్టపంటలేవో పండించుకొని బతికితే 'రాష్ట్ర ఆదాయం' ఎక్కువగా పెరగదు. అదే భూమిని పళ్లతోటలకు అప్పగిస్తే, పళ్లు పండించి ఎగుమతి చేయడానికి అవసరమైన రవాణా సదుపాయాలూ కోల్డ్‌స్టోరేజ్ సౌకర్యాలూ కల్పిస్తే అదే భూమినుండి కొన్ని రెట్లు ఎక్కువ ఆదాయం పొందవచ్చు. (ఎవరు పొందుతారు అన్న ప్రశ్న అడగకుండ 'రాష్ట్రం' లేకపోతే 'తెలుగుజాతి' పొందుతుంది అని సర్దిచెప్పుకోవడం 'విజన్' అనుసరించే తర్కానికి కీలకమైన విషయం.)

నిజమే, పేదలకు ఒకటి రెండెకరాల చొప్పున పోరంబోకు భూములు పంచి వదిలిపెడితే వాళ్ల జీవితాలూ పెద్దగా బాగుపడవు, రాష్ట్ర స్థూల ఆదాయమూ ఎక్కువగా పెరగదు. పేదలు కడుపు నిండీ నిండని స్థితిలో శాశ్వతంగా ఉండిపోవాలనీ అదే నిజమైన అభివృద్ధి అనీ ఎవ్వరూ అనరు. కానీ దానికి ప్రత్యామ్నాయం ప్రభుత్వ భూములన్నిటినీ పళ్ల తోటలకు అప్పగించడం కాదు. ఆ పేదల భూములకు సాగునీరు అందించడం, భూగర్భ జలాలను పెంపొందించడానికి కృషి చేయడం, వ్యవసాయ రుణాలు తగిన మొత్తంలో అందించడం మొదలయిన చర్యలు చేపట్టాలి. దీనివల్ల 'విజన్' ఊహించే పరిమాణంలో

పెరుగుదల రేటు రాకపోవచ్చు. కానీ అంతకంటె సాపేక్షంగా స్థిరమైన అభివృద్ధి లభిస్తుంది. పేదలకు కొంత తిండిపెట్టే అభివృద్ధి లభిస్తుంది.

కానీ 'విజన్' కళ్లకు మెట్ట భూములన్నీ ఎగుమతికి అవకాశమున్న పళ్లు పండించే తోటలకు తగిన భూములుగానే కనిపిస్తాయి. ఇప్పుడున్న ప్రభుత్వ భూములే కాదు, వాటర్‌షెడ్ అభివృద్ధి ద్వారా సాగులోకి తేవాలని ప్రభుత్వం ఆలోచిస్తున్న 41 లక్షల ఎకరాలు కూడ ఇందుకోసమే వినియోగించాలని 'విజన్ 2020' నిర్మొహమాటంగా చెప్తుంది. ఇక మీదట ప్రభుత్వ పోరంబోకుల కోసం, బంజర్ల కోసం పేదలు, దళితులు పోరాటాలు చేసే అవకాశమే ఉండదు. 'ప్రభుత్వ భూములు పేదలకు పంచాలి' అన్న డిమాండుకు తావు ఉండదు. పళ్లతోటల వ్యాపారం వల్ల రాష్ట్ర స్థూల ఆదాయం ఎంత పెరుగుతుందోగాని ఈ మాత్రం భూములు పొందే అవకాశం కూడ పోతే పేదరికం మాత్రం మరింత పెరుగుతుంది.

ప్రభుత్వ భూములు పొందే పేదలచేతనే పళ్లతోటలు పెట్టించడం ప్రభుత్వం ఉద్దేశ్యమనీ, విజన్ 2020 చెప్తున్నది అదేననీ వాదించే ఆస్కారం లేకపోలేదు. కానీ విజన్ 2020 ఆలోచిస్తున్నది పేదలకు తిండిపెట్టే పళ్ల సాగు గురించి కాదు. రాష్ట్ర ఆర్థిక పెరుగుదల రేటును వేగంగా పెంచే ఒక చోదకశక్తిగా పళ్లసాగు జరగాలన్నది 'విజన్' దృష్టి. దానికి పళ్లసాగు చిన్న చిన్న కమతాలలో జరుగుతుండడం ఒక ప్రతిబంధకం అని కూడ విజన్ 2020 గుర్తించింది. పెద్ద కమతాలలో జరిగేటట్టు చూడాలని అంటుంది. కాబట్టి ప్రభుత్వ భూములను పళ్లతోటల పెంపకానికి వినియోగించాలనడంలో అర్థం, వాటిని పేదలకు పంచకుండ, అంతో యింతో స్తోమత ఉన్న రైతులకు లేక కంపెనీలకు లీజుకు ఇచ్చి భారీ వ్యాపారంగా పళ్ల పెంపకాన్నీ వాటి ఎగుమతినీ చేపట్టడానికి కావలసిన రవాణా, మార్కెట్, స్టోరేజ్ సదుపాయాలు కల్పించాలనే తప్ప వేరే ఏమీ కాదు. చిన్న రైతులెవరయినా ఇందులో భాగమయినా అందుకు కావలసిన పెట్టుబడి వారికి దొరకదు కాబట్టి ఆ పెట్టుబడిని చవకగా వారికి కల్పించే బాధ్యత ప్రభుత్వంగానీ ప్రభుత్వ వాణిజ్య సంస్థలుగానీ తీసుకోవు కాబట్టి, ఆ రైతులు వ్యాపార అవసరాల ఒత్తిడికి తట్టుకోలేక త్వరలోనే తమ భూమిని అమ్ముకొని లేక లీజుకిచ్చి బయటపడతారు.

మరి వేగవంతమైన పెరుగుదల రేటు సాధించడానికి చిన్న అస్తులూ చిన్న ఉత్పత్తులూ ఆటంకమయితే, పెట్టుబడి పెద్దగా అందుబాట్లో లేకుండ చేసుకోగల మేరకు వ్యవసాయం చేసుకొని బతికే చిన్నబతుకులు ఆటంకమయితే, ఈ చిన్న మనుషులంతా ఏమయి పోతారు? వీళ్ల కేమైనా విస్తరిస్తున్న పారిశ్రామిక రంగంలో పనులూ ఉద్యోగాలూ దొరుకుతాయా? కల్పించబోతారా?

ఈ ప్రశ్నకు జవాబు తరువాత అధ్యాయంలో చూద్దాం.

IV ఉపాధి అవకాశాలు

ప్రకృతి వనరులను పేదలకు అందుబాట్లో పెట్టి, వాటిని సమర్థంగా వాడుకోవడానికి అవసరమైన పెట్టుబడి రుణాలూ, మార్కెటింగ్ వ్యవస్థ, అభివృద్ధికి అవసరమైన సాంకేతిక సహాయం అందజేసి, ప్రకృతి వనరులు అందించలేని వారికి కనీస జీవనాధారం కల్పించే ఉపాధి అవకాశాలు అందుబాట్లోకి తెచ్చే ప్రయత్నం చేసి, చదువుకొని నైపుణ్యం పెంచుకోవడం ద్వారా ఉన్నత సాంకేతిక రంగాల లోకి ప్రవేశించే సాంఘిక అవకాశాలు కల్పించి, ఆ క్రమంలో వీలయినంత ఎక్కువ పెరుగుదల రేటు సాధించాలని చూడడం ఒక రకమైన విధాన రచన. అందులో ఏ సమస్యలూ ఉండవని కాదుగానీ అందరికీ కనీస జీవనాధారం, అభివృద్ధికి అవకాశం కల్పించడం ప్రధానలక్ష్యంగా పెట్టుకున్న ఈ విధాన రచన ఆ మేరకు ప్రజాతంత్ర స్వభావాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

విపరీతమైన పెరుగుదల రేటును, దానికి అవసరమైన లక్షల కోట్ల పెట్టుబడి సాధనను, అందుకు తప్పని సరి అయిన ఎగుమతి వ్యాపారాన్ని లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న విధాన రచనలో చిన్న మనుషులకూ వారి జీవన సమస్యకూ చోటు ఏదో ఒక మూల మాత్రమే ఉంటుంది. 'విజన్ 2020' స్వభావం ఇదే. అటువంటి విధాన వ్యూహానికి చిన్నస్థాయి ఉత్పత్తులు పనికిరావు. వాటిని ప్రోత్సహించడం మానేయాలని 'విజన్' స్పష్టంగా అంటుంది. సంప్రదాయక ఉత్పత్తి ప్రక్రియలు (అది మెట్ట నేలల్లో పల్లి కాయల సాగుకానీయండి, అది చేతి మగ్గాలపైన వస్త్రాల నేత కానీయండి) కూడ దానికి పనికి రావు. అంతేకాక ఆ విధాన వ్యూహం ఇన్ఫర్మేషన్ టెక్నాలజీకీ ఇతర అత్యాధునిక సాంకేతిక ప్రక్రియలకూ పెద్దపీట వేయడం వల్ల అది ఎక్కువ మందికి పనులూ కల్పించలేదు.

మరి పనిచేసుకుంటే తప్ప బతుకు గడవని వారంతా ఏమవుతారు? క్రీ.శ. 2020 నాటికి ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో పేదరికం ఉండదు, లేమి ఉండదు, అవకాశాలలో అసమావత ఉండదు, అనారోగ్యం తీవ్ర స్థాయిలో ఉండదు, అవిద్య ఉండదు, బాల్యంలో పిల్లల చావులు, ప్రసవంలో తల్లుల చావులు బాగా తగ్గిపోతాయి అంటూ 'విజన్ 2020' ఇచ్చే హామీలు చదివినప్పుడు శ్రామిక ప్రజలు ఏ ప్రాతిపదిక మీద ఈ స్థితి చేరుకుంటారు అన్న ప్రశ్న వేసుకోక తప్పదు. ఇవాళ అన్ని రకాల లేమినీ అనుభవిస్తున్న ప్రజలు 20 సంవత్సరాల కాలంలో- 20 కాకపోతే 80 కానీయండి, మనం గడువు గురించి బాధపడనవసరం లేదు - అన్నిటినీ అధిగమిస్తారంటే అది ఏ విధంగా జరుగుతుంది? కనీస జీవనాధారానికి అవసరమైన వనరులు, లేక ఉపాధి కల్పించి, ఆపైన క్రమంగానయినా ఆర్థికంగానూ సాంఘికంగానూ అభివృద్ధి చెందడానికి కావలసిన అవకాశాలు వారికి అందుబాట్లో పెట్టే విధానం పాలకుల వద్ద

> విపరీతమైన పెరుగుదల రేటును, దానికి అవసరమైన లక్షల కోట్ల పెట్టుబడి సాధనను, అందుకు తప్పని సరి అయిన ఎగుమతి వ్యాపారాన్ని లక్ష్యంగా పెట్టుకున్న విధాన రచనలో చిన్న మనుషులకూ వారి జీవన సమస్యకూ చోటు ఏదో ఒక మూల మాత్రమే ఉంటుంది.

గ్రామీణ దళిత, ఆదివాసీ కుటుంబాల ఉపాధి పరిస్థితి

	దళిత కుటుంబాలు	ఆదివాసీ కుటుంబాలు
స్వంత వ్యవసాయం ఉన్నవి (%)	10.7	38.5
ఇతర స్వంత ఉపాధి వనరులున్నవి (%)	5.5	10.2
వ్యవసాయ కూలీ కుటుంబాలు (%)	69.7	39.9
ఇతర రూపాలలో కూలిచేసుకునే కుటుంబాలు (%)	8.8	5.6
ఇతరములు (%)	5.3	5.8
మొత్తం	100.0	100.0

మరుగుదొడ్లులేని దళిత, ఆదివాసీ కుటుంబాలు (శాతం) (1991)

దళిత కుటుంబాలు		ఆదివాసీ కుటుంబాలు	
గ్రామాలలో	పట్టణాలలో	గ్రామాలలో	పట్టణాలలో
97.0	71.8	98.5	75.7

ఉన్నట్టయితే ఇది సాధ్యం కావచ్చు. కానీ 'విజన్'లో ఎంత వెతికినా అటువంటిదేమీ కనిపించదు. మరి ఈ రోజు ఏమీ లేని వాళ్లు 20 ఏళ్లలో స్వర్ణ యుగంలోకి ఎట్లా ప్రవేశించబోతారని అడిగితే విజన్ 2020 చెప్పే జవాబు ఏమిటంటే, **'పలుగు, పార, తట్ట పట్టుకొని'** అని.

విజన్ 2020 భావించే అభివృద్ధికి 30 లక్షల కోట్ల రూపాయల భారీ పెట్టుబడి అవసరం. ఇందులో అత్యధిక భాగం వివిధ నిర్మాణాలలోకి పోతుంది. రోడ్లు, రైల్వే లైన్లు, ఓడరేవులు, బిల్డింగులు, నదీ జలాల ప్రాజెక్టులు, విద్యుచ్ఛక్తి ప్రాజెక్టులు, ఫ్యాక్టరీ భవంతులు మొదలయినవి పెద్దఎత్తున నిర్మించవలసి ఉంటుంది. దీనికి కావలసిన కూలి జనంగా భూమి లేని శ్రామికులను విజన్ 2020 చూస్తుంది. వారంతా ఈ నిర్మాణం పని నుండి ఉపాధి సంపాదించుకొని 20 సంవత్సరాలలో స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్‌లోకి అడుగు పెడతారు. సమాన పౌరులుగా, లేమి ఎరుగని వారిగా అడుగుపెడతారు.

అంతేతప్ప స్వంత భూములలో వ్యవసాయం చేసుకొని కాదు, ఫ్యాక్టరీ కార్మికులుగా కాదు. చదువుకొని లేదా కొత్త సాంకేతిక నైపుణ్యాన్ని సంపాదించుకొని కాదు. 300 పై చిలుకు పేజీల 'విజన్ 2020' ఏ ఆస్తులూ లేని పేదల గురించి చెప్పేది ఈ రెండు వాక్యాలే.

నిజంగానే రాబోయే 20 ఏళ్లలో రాష్ట్రంలోకి 30 లక్షల కోట్ల రూపాయల పెట్టుబడి ప్రవేశిస్తుందని అనుకున్నా, దానివల్ల శ్రామికులందరికీ ప్రతిరోజూ తట్టపని, మట్టిపని దొరుకుతుందని అనుకోవడానికి ఆధారాలేవీ 'విజన్' చూపించదు. రాష్ట్రంలోని శ్రామిక జనాభా ఎంత, వారికి ఎన్ని 'పనిదినాలు' కల్పించవలసి ఉంటుంది, 'విజన్' నమూనా అభివృద్ధికి అనుబంధంగా సాగే నిర్మాణం పనులు ఎంత మేరకు పని కల్పించగలుగుతాయి అన్న అంచనా ఏదీ లేదు. అది వారి పేదరికాన్ని పోగొట్టి వారి జీవితాలను గుణాత్మకంగా మారుస్తుందని నమ్మడానికి కూడ ఆధారాలేవీ 'విజన్' చూపించదు. నిజానికి ఈ విషయాన్ని గురించి 'విజన్ 2020'లో చర్చే లేదు. రెండు వాక్యాల ప్రకటన మాత్రమే ఉంది.

ఆదివాసీలు మనరాష్ట్ర జనాభాలో 6 శాతం ఉన్నారు. అయినప్పటికీ వారి పురోగమనం గురించి ప్రత్యేకించి ఒక్క వాక్యం కూడ 'విజన్ 2020'లో లేకపోవడం ఆ విధాన పత్రం స్వభావానికొక సూచిక.

అత్యధికమైన పెరుగుదల రేటును విజన్ 2020 తన లక్ష్యంగా పెట్టుకుందని మరచిపోకూడదు. దానిని అందుకోవాలంటే ఏయే రంగాలలో పెట్టుబడి పెట్టడాన్ని ప్రోత్సహిస్తే అది సాధ్యపడుతుందో ఆయారంగాలకు ప్రోత్సాహం ఇవ్వాలని 'విజన్' అంటుంది. అవి పెద్దగా ఉద్యోగాలు, ఉపాధి కల్పించే రంగాలు కాకపోవచ్చు. ఆ రంగాలలో పెట్టుబడినీ వ్యాపారీకరణనూ ప్రోత్సహించడం సామాజికంగా నష్టకరం కావచ్చు. ఉదాహరణకు, విద్యావైద్య వ్యాపారీకరణ చాలా నష్టకరమయినప్పటికీ మన రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవస్థ వేగంగా పెరగడానికి తోడ్పడే పెట్టుబడి కేంద్రాలుగా 'విజన్' వాటిని చూస్తుందని ఇదివరకే చెప్పాము. ఒక్కొక్క దేశానికీ ఒక్కొక్క రాష్ట్రానికీ ప్రత్యేక సానుకూలత గల రంగాలు కొన్ని ఉంటాయనీ వాటిలో పెట్టుబడి పెట్టడాన్ని ప్రోత్సహిస్తే అత్యధిక పెరుగుదల రేటు సాధించవచ్చుననీ 'విజన్' సూత్రీకరిస్తుంది.

పారిశ్రామిక రంగంలో 'విజన్' గుర్తించే సానుకూలతా రంగాలు సమాచార సాంకేతిక రంగం (ఐటి రంగం), బయోటెక్నాలజీ, మందులు, నిర్మాణ రంగం, రెడీమేడ్ దుస్తులు, తోలు ఉత్పత్తులు. వీటిలో మొదటి మూడూ పెద్దగా ఉద్యోగాలు కల్పించే రంగాలు కావు. పైగా ఐ.టి., బయోటెక్నాలజీ రంగాల సాంకేతిక స్థాయి అత్యాధునికం కావడం వల్ల వాటిలో పని దొరకాలంటే విద్యాప్రమాణాలు, సాంకేతిక నైపుణ్యం చాలా ఎక్కువ ఉండాలి. అంటే అవి సమాజంలోని ఆధిపత్య కులాలకూ వర్గాలకూ మాత్రమే అందుబాట్లో ఉంటాయి. నిర్మాణ రంగం అత్యున్నత శిఖరాలను అందుకోబోతుందని 'విజన్' అంటుంది గానీ అది స్థిరమైన ఉపాధి కల్పించలేదు, శాశ్వత ఉద్యోగాల్ని ఇవ్వలేదు. నిర్మాణ రంగమే కార్మికుల గతి అయితే వారు కాంట్రాక్టు కార్మికులుగా ఉండిపోతారు. రెడీమేడ్ దుస్తులు, తోలు ఉత్పత్తుల రంగాలు కూడ కాంట్రాక్ట్ విధానానికీ వెట్టిచాకిరీకీ అతి తక్కువ వేతనాలకూ నిలయాలు. అంటే రాష్ట్ర ఆర్థిక రంగం పెరుగుదలకు ప్రధాన పారిశ్రామిక చోదక శక్తులుగా పనిచేసే వాటిలో కొన్ని అత్యధిక విద్యాప్రమాణాలు,

నైపుణ్యం గల కొద్దిమంది ఆధిపత్య వర్గాలకూ కులాలకూ పనులు కల్పించి మంచి జీతాలు ఇచ్చే రంగాలు కాగా మిగిలినవి కాంట్రాక్ట్ విధానానికీ అస్థిరతకూ వెట్టిచాకిరీకీ అతి తక్కువ వేతనాలకూ నిలయాలు. రెడీమేడ్ దుస్తుల తయారీకి ఒక ఎక్స్‌పోర్ట్ ప్రాసెసింగ్ జోన్ (ఇ.పి. జడ్) సికిందరాబాద్ దగ్గర నిర్మించాలని 'విజన్' ప్రతిపాదిస్తుంది. ఈ ఇపిజడ్‌లో నెలకొల్పే ఫ్యాక్టరీలకూ కార్ఖానాలకూ ఎగుమతి దిగుమతి సుంకాల నుండి మినహాయింపేకాక కార్మిక చట్టాల నుండి కూడ మినహాయింపు ఉంటుందని ఈ మధ్యనే కేంద్ర ప్రభుత్వం ప్రకటించింది. తోలు ఉత్పత్తులకూ ఇదే వర్తించవచ్చు. ఈ రంగాలలో ఉండబోయేది అత్యధికంగా దళిత బహుజనకులాలకు చెందిన పేదలేననడంలో సందేహం లేదు. అంటే 'విజన్' ఎంచుకున్న పారిశ్రామిక చోదక శక్తులు ఆర్థిక సాంఘిక అసమానతలను విపరీతంగా పెంచబోతాయి.

2020 నాటికి ఏ రకమైన సమాజం ఉండబోతుందనేది ఆ లోపల మనం ఏ విధానాలు అనుసరిస్తామనే దాని మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. ఇది చాలా మామూలు విషయం. అయితే విధానాలకూ లక్ష్యాలకూ ఏమీ సంబంధం లేనట్టు 'విజన్ 2020' వాదన సాగుతుంది కాబట్టి ఈ విషయం చెప్పాలి. ప్రతిపాదిత విధానాలను వివరంగా విశ్లేషించి అవి 'విజన్' ప్రకటించుకునే లక్ష్యాలకు ఎంతమాత్రం అనుకూలమైనవో చూడాలి.

బడుగు వర్గాల ప్రజలు సాంఘికంగా ఆర్థికంగా నిజంగా పురోగమించాలంటే విద్యార్హతలూ, సాంకేతిక నైపుణ్యం ఎక్కువ కావలసిన ఉత్పత్తి రంగాలలోకి ప్రవేశించే అవకాశాలు విస్తరించాలి, దానికి కావలసిన సామర్థ్యాన్ని సంపాదించుకునే అవకాశాలు కూడ విస్తరించాలి. కానీ వారందరినీ కేవలం శారీరక నైపుణ్యం తప్ప సాంకేతిక నైపుణ్యానికి చోటెక్కువలేని నిర్మాణరంగానికీ రెడీమేడ్ దుస్తుల ఉత్పత్తికీ తోలు ఉత్పత్తులకూ పరిమితం చేసి, సాంకేతిక స్థాయి హెచ్చుగా ఉండే రంగం వ్యాప్తిని కేవలం అతికొద్ది ఉద్యోగాలు కల్పించే ఐ.టి. పరిశ్రమకూ బయోటెక్నాలజీకీ పరిమితం చేసేటట్టయితే బడుగువర్గాలు సాంఘికంగా ఆర్థికంగా పురోగమించక పోగా వారికీ 'ఉన్నత' కుల-వర్గాలకూ మధ్య అంతరాలు వేగంగా పెరుగుతాయి.

ఆదివాసీలు మనరాష్ట్ర జనాభాలో 6 శాతం ఉన్నారు. అయినప్పటికీ వారి పురోగమనం గురించి ప్రత్యేకించి ఒక్క వాక్యం కూడ 'విజన్ 2020'లో లేకపోవడం ఆ విధాన పత్రం స్వభావానికొక సూచిక.

మంచి ఏమీ లేకపోతే పోయింది. కనీసం ఆదివాసీలకు చెడు చేసే ప్రతిపాదనలు లేకుంటే అదే పదివేలని అనుకోవచ్చు. కానీ అటువంటి ప్రతిపాదనలు రెండు విజన్ 2020లో ఉన్నాయి.

ఒకటి, షెడ్యూల్డు ప్రాంతం అంటే ఆదివాసీల జనాభా 50శాతం మించి ఉండే ప్రాంతం అన్న కొత్త నిర్వచనం. ఆ నిర్వచనం ఇప్పుడు చట్టంలోగానీ రాజ్యాంగంలో గానీ ఉన్నది కాదు. ఆదివాసీ ప్రాంతాలలో పెత్తనం నెలకొల్పిన గిరిజనేతరుల మనసులలోని కోరిక అది. వారి వలసను అరికట్టడానికి చట్టాలు ఉన్నప్పటికీ అది అప్రతిహతంగా సాగుతూనే ఉంది. అది సాగేకొద్దీ ఆదివాసీల జనాభా అదే నిష్పత్తిలో పడిపోతుంది. అది 50 శాతానికంటె తక్కువకు పడిపోయిన ఒక్కొక్క ప్రాంతాన్నీ షెడ్యూల్డు ప్రాంతాల

జాబితా నుండి తొలగించడం ఈ దురాక్రమణకు చట్టబద్ధత కల్పించడం తప్ప వేరే ఏమీ కాదు. ప్రస్తుత చట్టం అందుకే ఈ నిర్వచనాన్ని అంగీకరించలేదు. రాష్ట్రపతి షెడ్యూల్డు ప్రాంతంగా ప్రకటించినది షెడ్యూల్డు ప్రాంతం. దానిని సవరించే అధికారం పార్లమెంటుకు మాత్రమే ఉంది. దాని స్థానంలో, ఆదివాసీల జనాభా 50 శాతం కంటె ఎక్కువ ఉన్న ప్రాంతాలను మాత్రమే షెడ్యూల్డు ప్రాంతాలుగా పరిగణించాలన్న డిమాండు ఆదివాసీయేతరులు చాలా కాలంగా పెడుతున్నారు. దానికి ఇప్పటికీ పార్లమెంటుగానీ న్యాయస్థానాలుగానీ ఆమోద ముద్రవేయలేదుకానీ చంద్రబాబు 'విజన్ 2020' వేసేసింది.

ఆదివాసీలకు చాలా నష్టం చేయగల మరొక ప్రతిపాదన, ఆదివాసీ ప్రాంతాలలో ప్రైవేట్ రంగంలో ఖనిజ ఉత్పత్తికి (మైనింగ్‌కు) అనుమతి ఇచ్చే చట్ట సవరణ చేపట్టాలన్న 'విజన్' ప్రతిపాదన.

మన రాష్ట్రంలో అల్యూమినియం ముడి ఖనిజమైన బాక్సైట్ విస్తారంగా ఉంది. దేశంలోని నిల్వలలో 27 శాతం ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనే ఉంది. అయితే అది మొత్తం ఆదివాసీ ప్రాంతాలలో ఉండడంవల్ల, ఆదివాసీ ప్రాంతాలలో ప్రభుత్వం, లేక ఆదివాసీలో తప్ప వేరే ఎవరూ మైనింగ్ చేయడానికి వీలులేదని చట్టాలు చెప్తుండడం వల్ల, బాక్సైట్ తవ్వకం అసలే జరగడం లేదని 'విజన్' వాపోతుంది. ఈ చట్టాలను (ప్రధానంగా '1 ఆఫ్ 70' అని పిలవబడే ఆం. ప్ర. షెడ్యూల్డు ప్రాంతాల భూమి బదలాయింపు నియంత్రణ చట్టం) సవరించి ఆదివాసీ ప్రాంతాలలో భారీ ఎత్తున పెట్టుబడి పెట్టి ప్రైవేట్ రంగంలో బాక్సైట్ గనులు నిర్వహించే అవకాశం కల్పించాలని 'విజన్' అంటుంది.

దీని ఫలితంగా ఆదివాసీలు కూడ గని కార్మికులుగా మారి ఆధునిక సాంకేతిక జీవితంలో అడుగుపెడతారని ఆశ చూపించే సాహసం 'విజన్' చేయదు. అది జరగదని అందరికీ తెలుసు. ప్రధానంగా ఆదివాసీ ప్రాంతాలలో ఉన్న ఆదిలాబాద్, ఖమ్మం జిల్లాల లోని సింగరేణి గనులనే ఉదాహరణగా తీసుకుంటే ఏం జరగబోతుందో అర్థంచేసుకోవచ్చు. ఆదిలాబాద్ జిల్లాలోని బొగ్గుగనులు మొత్తం ఒకప్పటి ఆదివాసీ ప్రాంతంలోనే ఉన్నాయి. కానీ అక్కడి గని కార్మికులలో ఒక్క శాతం కూడ ఆదివాసీలు లేరు. అందరూ మైదాన ప్రాంతాల గిరిజనేతరులే. ఆదివాసీలంతా ఏమయ్యారంటే తమ జన్మభూమిని సింగరేణికి అప్పగించి ఇంకా లోలోపలి అడవుల లోకి వెళ్ళిపోయారు.

పైగా సింగరేణి ప్రభుత్వ రంగ సంస్థ. విచ్చలవిడిగా గనుల విస్తరణకు అవకాశం కల్పించే ప్రైవేట్ మైనింగ్‌కు అనుమతి ఇస్తే పరిస్థితి ఇంకెంత అధ్వాన్నంగా ఉంటుందో ఊహించుకోవచ్చు.

మరయితే బాక్సైట్ ఖనిజం భూమి పొరలలో నిరుపయోగంగా ఉండి పోవలసిందేనా అని మమ్మల్ని ఆవేశంగా అడుగుతారేమో. నిరుపయోగంగా

ఆదిలాబాద్ జిల్లాలోని బొగ్గుగనులు మొత్తం ఒకప్పటి ఆదివాసీ ప్రాంతంలోనే ఉన్నాయి. కానీ అక్కడి గని కార్మికులలో ఒక్క శాతం కూడ ఆదివాసీలు లేరు. అందరూ మైదాన ప్రాంతాల గిరిజనేతరులే. ఆదివాసీలంతా ఏమయ్యారంటే తమ జన్మభూమిని సింగరేణికి అప్పగించి ఇంకా లోలోపలి అడవుల లోకి వెళ్ళిపోయారు.

ఉండిపోవాలని మేము అనడంలేదు. కానీ దానిని ఉపయోగంలో పెట్టడానికి ఆదివాసీ ప్రాంతాలలో ప్రైవేట్ మైనింగ్‌పైన నిషేధం ఎత్తివేయవలసిన అవసరం ఏమీ లేదు. ఆదివాసీల ఆవాసాలు ఎక్కువగా లేని ప్రాంతాలతో మొదలుపెట్టి ప్రభుత్వమే గనుల తవ్వకం ప్రారంభించవచ్చు. ఆదివాసీలకే ఆ పనిలో తర్ఫీదు ఇచ్చి వారినే ప్రధానంగా పనిలోకి తీసుకోవచ్చు. (ప్రభుత్వం ఒక సంక్షేమ నియమంగా ఈపని చేయగలదు గానీ ప్రైవేట్ గనుల యజమానులు చేయరు). కాలక్రమంలో ఆదివాసీల సహకార సంస్థలకే గనుల నిర్వహణను అప్పగించవచ్చు.

ఇది సాధ్యం కాదని 'విజన్ 2020' భావించడానికి గల కారణం కొత్తది కాదు. ఆదివాసీల దగ్గర పెట్టుబడి లేదు, ప్రభుత్వం దగ్గరా లేదు కాబట్టి ప్రైవేట్ పెట్టుబడిని ఆహ్వానించక తప్పదని 'విజన్' అంటుంది. కానీ ప్రభుత్వం దగ్గర పెట్టుబడి ఉందా లేదా అనేది, ప్రభుత్వం సామాజిక సంపదలో ఎంతభాగాన్ని తన చేతిలోకి తీసుకోదలచుకుంటుంది, ఆవాటాను ఏరూపంలో సేకరిస్తుంది, ఏ ప్రాధాన్యతల ప్రాతిపదికన ఖర్చు పెడుతుంది అనే విషయాలపైన ఆధారపడి ఉంటుంది. 'ఫిస్కల్ డెఫిషిట్'ను అదుపు చేయదం అనే పేరుమీద కొంత, పన్నులు ఎక్కువ సేకరిస్తే ఉత్పత్తికి ప్రోత్సాహం కొరవడుతుందన్న పేరుమీద మరికొంత, సామాజిక సంపదలో ప్రభుత్వం చేతిలోకి పోయే భాగాన్ని బాగా తగ్గించాలని చూసే ప్రపంచబ్యాంకు నియమానికి మన పాలకులు మన సామాజిక పరిస్థితులతో నిమిత్తం లేకుండ తలొగ్గకుండ ఉంటే, ఆదివాసీల జీవితాన్నీ జీవనాన్నీ కాపాడడానికి అటవీ ప్రాంతాలలో జరిగే మైనింగ్‌లో ప్రభుత్వమే చొరవ తీసుకోవడం అసాధ్యమేం కాదు.

V తెలంగాణ, రాయలసీమ

ఇప్పుడు మన సమాజంలో వస్తున్న అన్ని ఉద్యమాలనూ మన పాలకులు గమనిస్తున్నట్లు 'విజన్ 2020' చదవగానే అర్థం అవుతుంది. దళితులు, ఆదివాసీలు, స్త్రీలు, వెనుకబడిన కులాలు, మైనారిటీలు, వెనుకబడిన ప్రాంతాలు అంటూ 'విజన్' అనేక చోట్ల దండకం వల్లె వేస్తుంది. ఇవన్నీ భిన్న కోణాల అణచివేతనూ వివక్షనూ సూచించే ప్రయోగాలు. భిన్న ఉద్యమాలు ఈ వివక్షనూ అణచివేతలనూ ప్రశ్నిస్తూ ముందుకొస్తున్నాయి. వాటన్నిటికీ జవాబు చెప్తున్నట్టు ఈ మాటలను పదేపదే ప్రయోగించడం, ఆ ఉద్యమాల ఆకాంక్షలకు జవాబు చెప్తామని హామీలివ్వడం 'విజన్'లో కనిపిస్తుంది. కానీ ఒక్కొక్కరికీ ఏమివ్వబోతారని వెతికితే కనిపించేది శూన్యమే.

ప్రాంతీయ వివక్షనూ అసమానతలనూ ఇక్కడొక నిదర్శనంగా తీసుకోవచ్చు. రాష్ట్రంలోని భిన్న ప్రాంతాల మధ్య అసమానతలు పోగొడతామన్నది 'విజన్' ఇచ్చే హామీలలో ఒకటి. కానీ నిర్దిష్టంగా ఏముందని వెతికితే అసమానతలను పెంచే ప్రతిపాదనలే కనిపిస్తాయి.

మన రాష్ట్రంలో తెలంగాణ వనరులుండీ వెనుకబడిన ప్రాంతం, రాయలసీమ వనరులు లేక వెనుకబడిన ప్రాంతం. ఈ రెండు ప్రాంతాలు వెనుకబడి ఉండిపోవడానికి చారిత్రక కారణాలు ఉన్నాయనేది వాస్తవం. కానీ ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడిన ఈ నలభై చిల్లర సంవత్సరాలలో ఆ వెనుకబాటుతనాన్ని అధిగమించడానికి ప్రభుత్వాలకొక విధానమంటూ లేదు. మన రాష్ట్రానికి ఉండే రాజకీయ ఆర్థిక నైజం వల్ల అవి కాల క్రమంలో ఒకవైపు పెరుగుతూ, వెనుకబాటుతనానికీ వివక్షకూ వ్యతిరేకంగా జరిగిన ఉద్యమాల కారణంగా అప్పుడప్పుడు తగ్గుతూ ఉన్నాయి. అయితే భారీ పెట్టుబడికి పెద్దపీట వేసే 'విజన్' అసమానతలను విపరీతంగా పెంచే ప్రమాదం ఉంది.

ఈ రెండు ప్రాంతాల ఉద్యమకారులూ తమ డిమాండ్లలో సాగునీటికి ప్రాముఖ్యం ఇస్తున్నారు. దానికి కారణం లేకపోలేదు. కోస్తా ఆంధ్రప్రాంతం ఈ రోజు మొత్తంగానే తెలంగాణ, రాయలసీమల కంటె అభివృద్ధి చెంది ఉండడానికి ప్రధాన కారణం సాగునీటి సమృద్ధి. సాగునీరు లభ్యమైతే కేవలం పెద్ద వ్యవసాయదారులే కాక చిన్న రైతులు కూడ (అదే దామాషాలో కాకపోయినా) ప్రయోజనం పొందుతారు. అభివృద్ధికి కొంత విస్తృత ప్రాతిపదిక ఏర్పడుతుంది. ఆపైన విద్యావ్యాప్తి, సాంకేతిక పురోగమనం సాధ్యమవుతాయి. 'విజన్' తెలంగాణ రాయలసీమల సాగునీటి అవసరాల గురించి ఎక్కువ మాట్లాడదు. ఎక్కడి సానుకూలతను బట్టి అక్కడ పెట్టుబడి పెట్టాలన్న సాధారణ సూత్రాన్ని ('విజన్' ప్రాపంచిక దృక్పథంలో ఈ సూత్రానికి కేంద్రస్థానం ఉంది) అనుసరించి ఈ రెండు ప్రాంతాలలో సాగునీటి లేమి

రాష్ట్రంలోని భిన్న ప్రాంతాల మధ్య అసమానతలు పోగొడతామన్నది 'విజన్' ఇచ్చే హామీలలో ఒకటి. కానీ నిర్దిష్టంగా ఏముందని వెతికితే అసమానతలను పెంచే ప్రతిపాదనలే కనిపిస్తాయి.

కల్పించే సానుకూలతను ఆసరా చేసుకొని తెలంగాణాలో పెద్దెత్తున కోళ్ల పెంపకాన్నీ రాయలసీమలో పళ్లతోటల పెంపకాన్నీ రెండు ప్రాంతాలలో పశుపోషణనూ ప్రోత్సహించాలని 'విజన్' ప్రతిపాదిస్తుంది. కోళ్ల దాణాకు ఉపయోగపడే మొక్కజొన్న తెలంగాణాలోని మెట్ట నేలలలో బాగా పండుతుంది. కాబట్టి కోళ్ల పరిశ్రమపైనా దానికి అనుబంధంగా సాగే మొక్కజొన్న సాగుపైనా దృష్టి పెట్టి ఈ రంగం లోకి పెట్టుబడిని ఆహ్వానిస్తే ఈ ప్రాంతర స్థూల ఆదాయం వేగంగా పెరుగుతుంది. 'విజన్'కు కావలసింది అదే. స్థూల ఆదాయం పెరుగుదల రేటు కొంచెం తక్కువయినా అది మరింత ఎక్కువ మందికి అందే ప్రత్యామ్నాయాన్ని గురించి 'విజన్' ఆలోచించదు. మొక్కజొన్న విస్తారంగా పండించి కోళ్ల ఫారాలను రికార్డు స్థాయిలో పోషించి పెద్దఎత్తున ఎగుమతులు చేపట్టడానికి పనికొచ్చే మెట్టసాగు కిచ్చే ప్రోత్సాహంకన్నా మరింత ఎక్కువ మందికి మరింత ఎక్కువ ఆదాయం, ఉపాధి కల్పించే సాగునీటి కల్పన వల్ల ఈ ప్రాంతం మొత్తంగా మరింత విస్తృతమైన అభివృద్ధి, మరింత స్థిరమైన అభివృద్ధి సాధిస్తుందన్న ఆలోచనకు 'విజన్' తర్కంలో స్థానంలో లేదు.

అంటే మొక్కజొన్న పండించనే వద్దనిగానీ కోళ్ల ఫారాలను అసలే ప్రోత్సహించవద్దని గానీ అర్థం కాదు. అభివృద్ధి 'ఫోకస్' ఎక్కడ ఉండాలన్నది ఇక్కడ సమస్య. మన రాష్ట్రంలోని సాగునీటి వనరులను సమగ్రంగా ఉపయోగంలోకి తెస్తే ప్రతి ఎకరం సాగుభూమికీ ఒక పంటకు నీరు అందియ్యవచ్చునని అంచనా. 'అభివృద్ధి' దానిమీద ప్రధానంగా ఫోకస్ చేసి ఆపైన స్థానిక సానుకూలతను బట్టి ఏ వ్యూహ రచన అయినా చేయవచ్చు. అప్పుడు వచ్చే ఆర్థిక పెరుగుదల రేటు అత్యధికంగా ఉండకపోవచ్చును గానీ అభివృద్ధిలో కొంతమేరకైనా సమగ్రత, స్థిరత్వం, విస్తృతి ఉంటాయి. సానుకూలతను బట్టి పెద్ద ఎత్తున పెట్టుబడిని ఆహ్వానించే వ్యూహంతో మొదలు పెట్టే 'అభివృద్ధి' విధానరచన తెలంగాణ రాయలసీమల ఆర్థిక వ్యవస్థలను వికృతంగా తయారు చేస్తుంది. పోనీ ఈరకమైన అభివృద్ధి వల్ల కోళ్ల పరిశ్రమ ఉత్పత్తులూ పళ్లూ పాడీ ఈ ప్రాంతాలలో చవకగా లభిస్తాయని భావిద్దామా అంటే అదేమీ లేదు. 'విజన్' సానుకూలతలను గుర్తించేది పెట్టుబడి కళ్లతో. తెలంగాణాలోనూ రాయలసీమలోనూ మెట్ట నేలలనూ పచ్చికబయళ్లనూ ఆసరా చేసుకుని జరిగే అభివృద్ధిలో పెట్టుబడి (స్వదేశీయే కాదు, విదేశీ కూడ) పెద్ద ఎత్తున ప్రవేశించాలని విజన్ ఆశిస్తుంది. పళ్లు, మాంసం, పాల ఉత్పత్తులు, కోడిగుడ్లు కొనుగోలు చేసి దేశంలోపలా బయటా అమ్మే వ్యాపార సంస్థలతో ఇక్కడి ఉత్పత్తి సన్నిహితంగా ముడిపడి సాగాలని భావిస్తుంది. కాబట్టి ఈ ఉత్పత్తులేవీ ఇక్కడి ప్రజలకు చవగ్గా దొరకవు.

అంతేకాక, కార్పొరేట్ పెట్టుబడితో ముడిపడిన ఈ వ్యవసాయ వ్యాపారం కార్పొరేట్ వెట్టిచాకిరీకీ కార్పొరేట్ బానిసత్వానికీ దారితీసే ప్రమాదం ఉంది. 'విజన్' ఆశించే వ్యవసాయ వ్యాపారానికి కోల్డ్‌స్టోరేజ్ సదుపాయాలూ, రవాణా ఖర్చు, కొంత ప్రాథమికమైన ప్రాసెసింగ్ మొదలయినవి అవసరం. రైతులు ఎవరికి వారు ఇవన్నీ చేసుకోలేరు. వ్యవసాయ వ్యాపార కార్పోరేషన్ లతో కొనుగోలు ఒప్పందాలు, రుణ సంబంధమైన ఒప్పందాలు చేసుకోవలసి ఉంటుంది. రుణాలు ఇచ్చే బాధ్యత ప్రభుత్వ బ్యాంకులు తీసుకోవు కాబట్టి ఇది తప్పదు. కొనుగోలు ఒప్పందాలలో ప్రభుత్వం కూడ భాగస్వామిగా ఉండి వాటిని

రాష్ట్రంలో సాగునీటివసతి ఉన్న భూమి (సాగుయోగ్యమైన భూమిలో శాతం) (1991-92)			
ఆంధ్ర	తెలంగాణ	రాయలసీమ	మొత్తం
58	33	22	39.5

అమలు చేసే అధికారం కలిగి ఉండేటట్లు చట్టాన్ని రూపొందిస్తామని 'విజన్' అంటుంది. కాని అవతలివైపు ఉండేది దేశవ్యాప్తంగానే కాక విదేశాలలో కూడ వ్యాపారం చేసే కార్పొరేషన్‌లు కాబట్టి ఈ ఒప్పందాలను ప్రభుత్వం ఎంతమేరకు నిజంగా అమలు చేయించగలదో చెప్పలేము. భోపాల్ మారణ హోమానికి బాధ్యులయిన యు.సి.సి వారిని మన పాలకులు ఎంత మేరకు బాధ్యులు చేయగలిగారో మనం మరచి పోలేదు. అయితే చేసుకున్న ఒప్పందాలను ప్రభుత్వం అమలు చేయించగలిగినా, ఒప్పందాలు రైతులకు అనుకూలంగా ఉండేటట్లు చూడడం ప్రభుత్వానికి సాధ్యం కాదు. కార్పొరేషన్లకు ఇక్కడ అనుకూలంగా లేకపోతే వేరొక చోటికి పోయి కొనుగోలు చేసుకుంటాయి. కొనుగోలు కార్పొరేషన్‌ల నుండి రైతులు తీసుకునే రుణాలు సకాలంలో చెల్లించలేకపోతే వారికే తమ భూములు అమ్ముకోవడమో లేక చవగ్గా లీజుకిచ్చుకోవడమో చేయవలసి ఉంటుంది. ఈ దుర్గతి నుండి ప్రభుత్వం వారిని కాపాడలేదు.

'విజన్' ప్రతిపాదించే వ్యవసాయవిధానాన్ని చర్చించేటప్పుడు ఈ విషయం మరికొంత వివరంగా చూద్దాం. ఇప్పుడు ప్రాంతీయ వివక్ష గురించి మరికొంచెం చూద్దాం.

రాయలసీమకు సాగునీరు అందియ్యగల హంద్రీ - నీవా, గాలేరు-నగరి ప్రాజెక్టుల గురించి ఆ ప్రాంతవాసులు చాలాకాలంగా ఆందోళన చేస్తున్నారు. 'విజన్ 2020'ను బట్టి చూస్తే ఆ రెండు ప్రాజెక్టులు కేంద్రం ఆమోదం పొందిన ప్రాజెక్టుల జాబితాలోనూ లేవు, ఆమోదం పొందడానికి ప్రయత్నం చేస్తున్న ప్రాజెక్టుల జాబితాలోనూ లేవు. నల్గొండకు సాగునీరిచ్చే శ్రీశైలం ఎడమకాలవ, మహబూబ్‌నగర్‌లోని కరువు ప్రాంతాలకు నీరిచ్చే కల్వకుర్తి లిఫ్ట్ ఇరిగేషన్ స్కీంల గతి కూడ అంతే. అదేమంటే ఇవి కృష్ణా నదిలోని వరదనీటిపైన ఆధారపడినవని 'విజన్' వివరిస్తుంది. కానీ అదే వరదనీటిపైన ఆధారపడిన పులిచింతల - కృష్ణా డెల్టా ఆధునీకరణ పథకాలకు మాత్రం ఇప్పటికే కేంద్రం ఆమోదం సంపాదించారని 'విజన్' చెప్తుంది. పులిచింతలకు వ్యతిరేకంగా నల్గొండ జిల్లావాసులు ఆందోళన చేసినప్పుడు అది మిగులు జలాల ప్రాజెక్టు కాదనీ కృష్ణా డెల్టా స్థిరీకరణ కోసం ఆ డెల్టా ఆధునీకరణ ద్వారా మిగిలే నీటితో కడుతున్న ప్రాజెక్టనీ అన్నారు. కానీ ఇప్పుడు 'విజన్ 2020' చదివితే అర్థమయ్యేదేమిటంటే పులిచింతల మిగులు జలాల ప్రాజెక్టే. రాయలసీమకూ దక్షిణ తెలంగాణకూ సాగునీరిచ్చే మిగులు జలాల ప్రాజెక్టులకు పొందని అనుమతి పులిచింతలకు మాత్రం ఎట్లా సాధ్యం అయిందనే ప్రశ్నకు జవాబు లేదు. అంతేకాక, ఈ ప్రాజెక్టులకు నీరు ఏదో ఒక విధంగా సమకూర్చే ప్రయత్నం చేస్తామన్న హామీ సహితం 'విజన్ 2020'లో లేనప్పుడు, వేరే నీటి వసతులేవీ లేని రాయలసీమ, దక్షిణ తెలంగాణలు స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్‌లోకి ఏవిధంగా అడుగు పెడతాయి?

సాగునీటి పెరుగుదల 1951-96

వివిధ నీటివనరుల కింద రాష్ట్రంలో సాగయిన భూమి వైశాల్యం (లక్షల ఎకరాలలో)

సం॥	కాలవలు	చెరువులు	బావులు	ఇతరములు	మొత్తం
1950-51	32.0	19.0	7.5	0.15	58.65
1960-61	33.2	28.0	8.1	2.5	71.80
1970-71	39.5	27.7	12.5	2.81	82.50
1980-81	42.5	22.5	19.0	2.25	86.25
1990-91	46.4	24.2	32.5	4.0	107.1
1995-96	38.3	18.4	41.0	4.5	102.2

45 సం॥లలో సాగునీటిలో ప్రధానంగా పెరుగుదల వచ్చింది బావుల వల్లనే అని దీనిని బట్టి అర్థం అవుతుంది. 1950-51 లో మూడవ స్థానంలో ఉన్న బావులకింద సాగు ఇప్పుడు ప్రథమస్థానంలో ఉంది. ఇది ప్రధానంగా రైతుల పెట్టుబడితోనూ ప్రభుత్వం ఇచ్చిన కరెంటు సబ్సిడీతోనూ సాధ్యం అయింది. తెలంగాణ, రాయలసీమలకు ఈ మార్పు చాలా మేలు చేసింది.

కానీ రైతులకు బ్యాంకులు చవకగానూ అనుకూలమైన పద్ధతులలోనూ పెట్టుబడి రుణాలు ఇయ్యబోవనీ, కరెంటు ఉత్పత్తికీ సరఫరాకూ అయ్యే ఖర్చు రైతుల నుండి ముక్కు పిండి వసూలు చేసుకోబోతారని 'విజన్' అంటుంది. అంటే బావినీటి పారుదలలో సాధించిన మెరుగు ఇక కుంటుపడుతుంది. బాగా తగ్గిపోవచ్చు కూడ. అట్లయితే 2020 నాటికి పై పట్టిక రూపం ఎట్లాగుంటుందో ఒకసారి ఆలోచించండి!

బావుల కింద వ్యవసాయం విస్తరించుకునే అవకాశం ఉందని అంటారేమో. నిజానికి గడచిన 10-15 సంవత్సరాల కాలంలో తెలంగాణ రాయలసీమలలో బావుల కింద వ్యవసాయం బాగా విస్తరించింది. ఈ రెండు ప్రాంతాలకూ అది చాలా మేలు చేసింది. అయితే కరెంటు సబ్సిడీ తగు మోతాదులో ఉండడంవల్ల అది సాధ్యం అయింది కానీ 'విజన్ 2020' దృక్పథంలో కరెంటు సబ్సిడీలకు స్థానం లేదు. వ్యవసాయదారులందరికీ ఒకే మోతాదులో కరెంటు సబ్సిడీ ఇవ్వాలని ఎవ్వరూ అనరు గానీ సాగునీటి విషయంలో వెనుకబడి ఉన్న ప్రాంతాలలోని పేద, మధ్య తరగతి రైతులకు అది అవసరం. అయితే రోడ్లు, కరెంటు మొదలయిన ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్‌కు అయ్యే ఖర్చు మొత్తం వాడకం దార్ల నుండి వసూలు చేయాలన్నది 'విజన్' దృష్టి. తెలంగాణ, రాయలసీమల అభివృద్ధి మీద ఇది పెద్ద దెబ్బ వేస్తుంది.

'విజన్ 2020' ప్రతిపాదించే అభివృద్ధిలో భారీ ఎగుమతులకు ప్రధాన స్థానం ఉంది. ఈ రకమైన అభివృద్ధి అసలే వికృతంకాగా, అది ఏ ప్రాంతంలో కేంద్రీకృతమయి ఉంటుందో ఆ ప్రాంతాలకే ఆ వికృతమయిన అభివృద్ధయినా దొరుకుతుంది. 'విజన్' దృశ్యంలో హైదరాబాద్ నగరం ఒక అభివృద్ధి కేంద్రం అయితే హైదరాబాద్ ఉండేది తెలంగాణలోనయినా ఆ నగరం పరిసరాల అభివృద్ధి వల్ల తెలంగాణ వాసులు పొందింది తక్కువే. కోస్తా ఆంధ్ర ప్రాంతీయులు, రాష్ట్రేతరులు ఎక్కువ ప్రయోజనం పొందారు.

హైదరాబాద్ కాక రెండవ ప్రధాన ఎగుమతి వ్యాపార కూడలి విజయవాడ - కాకినాడ - విశాఖపట్నంల కూడలి. రాష్ట్రం నుండి బయటి రాష్ట్రాలకూ విదేశాలకూ ఎగుమతి అయ్యే సరుకులు ఈ కూడలిలో చేరి అక్కడ ఆయా సరుకులకు ఉచితమైన వేర్‌హౌస్‌లలో భద్రపరచబడి రైలు మార్గంలో గానీ ఓడ మార్గంలో గానీ రాష్ట్రం నుండి బయటికి పోతాయి. 'అభివృద్ధి'లో కీలక స్థానం ఉన్న దేశీయ అంతర్దేశీయ ఎగుమతి వ్యాపారం నుండి వచ్చే లాభాలు, అది కల్పించే ఉపాధి ఈ మూడు నగరాల 'కారిడార్'లో కేంద్రీకృతమయి ఉంటుంది. ఇది రాష్ట్రంలో ఇప్పటికే ఉన్న ప్రాంతీయ అసమానతలను మరింతగా పెంచుతుంది.

VI వ్యవసాయం

వ్యవసాయ ప్రధానమైన మన రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవస్థలో ఉపాధి కల్పన విషయంలో వ్యవసాయం ప్రాధాన్యతను బాగా తగ్గించాలనీ, అదే సమయంలో వ్యవసాయం కూడ భారీగా పెరగబోతున్న అభివృద్ధి పెరుగుదల రేటులో భాగం పంచుకోవాలనీ 'విజన్ 2020' అంటుంది.

ప్రస్తుతం మన రాష్ట్ర ఆర్థిక వ్యవస్థలో వ్యవసాయరంగ శ్రామికుల సంఖ్య 70 శాతం ఉంది. దానిని 2020 నాటికి 40 లేక 45కు తగ్గించాలని 'విజన్ 2020' ఆశిస్తుంది. అంటే ఇప్పుడు నూటికి 70 మంది శ్రామికులు, రైతులు లేక వ్యవసాయ కూలీలు. ఆ సంఖ్యను రాబోయే 20 ఏండ్లలో 40 లేక 45కు తగ్గించాలని 'విజన్' ప్రతిపాదన. మిగిలిన 25 లేక 30 మంది ఏమవుతారు? పారిశ్రామిక రంగంలోనికీ సేవారంగంలోనికీ పోతారనీ 'విజన్' అంటుంది. కానీ 'విజన్' ప్రతిపాదించే పారిశ్రామిక రంగం ఎంతమందికి ఏపాటి ఉపాధి కల్పించగలదన్న ప్రశ్న వేసుకుంటే ఈ లెక్కల గురించి సందేహమే మిగులుతుంది.

ఐటి (సమాచార సాంకేతిక) పరిశ్రమ, బయోటెక్నాలజీలు వ్యవసాయం నుండి పరిశ్రమలకు తరలివచ్చిన వారికి పనులు కల్పించగల రంగాలు కావు. అవి ఇంగ్లీష్ చదువుకున్న పట్టణ ప్రాంత పెత్తందారీ కులాల విద్యావంతులకు మాత్రమే (అందులోనూ పరిమితంగా) ఉద్యోగాలు కల్పించగలవు.

ఈ రెండూ కాక 'విజన్ 2020' అభివృద్ధికి చోదకశక్తులుగా భావించే పారిశ్రామికరంగాలు మందుల పరిశ్రమ, తోలు ఉత్పత్తుల పరిశ్రమ, రెడీమేడ్ దుస్తుల (గార్మెంట్స్) పరిశ్రమ. మందుల పరిశ్రమ పెద్దగా ఉద్యోగాలు కల్పించదు. మిగిలిన రెండూ కొంత మేరకు ఉద్యోగాలు కల్పిస్తాయి గానీ ఆ రెండు రంగాలలోనూ కాంట్రాక్ట్ పద్ధతి, అతి తక్కువ వేతనాలు, వెట్టి చాకిరీని పోలిన పని పరిస్థితులు తీవ్ర పరిమాణంలో ఉన్నాయి. అది ఇప్పటి పరిస్థితి కాగా రాబోయే రోజులలో వీటిని ఎక్స్‌పోర్ట్ ప్రాసెసింగ్ జోన్‌లలో (ఇ.పి. జడ్) నెలకొల్పడాన్ని ప్రోత్సహిస్తామని 'విజన్' అంటుంది. ఎగుమతులు ఎక్కువగా చేయడం కోసం ఈ జోన్‌లలో జరిగే ఉత్పత్తికి అన్ని రకాల పన్ను రాయితీలు ఇవ్వడమే కాక ఇక్కడ కార్మిక చట్టాలు కూడ వర్తించవు. (ఈ విషయం 'విజన్'లో చెప్పలేదు గానీ ఈ మధ్యనే కేంద్ర ప్రభుత్వం ఈ ప్రతిపాదన చేసింది). అంటే తోలు ఉత్పత్తుల రంగంలోనూ రెడీమేడ్ బట్టల ఉత్పత్తిలోనూ ఇప్పటికే ఉన్న బాధాకరమైన పని పరిస్థితులు మరింత దిగజారుతాయి. ఈ రంగాలలోకి వ్యవసాయ శ్రామికులను పంపించి వేయాలని 'విజన్ 2020' అంటుంది.

> భూమిని ఇప్పటిదాకా జీవనానికి అవసరమైన ఒక వనరుగా మనం చూస్తున్నాం. కాని 'విజన్' భూమిని పెట్టుబడికి ఉపయోగపడే వనరుగా చూస్తుంది.

ఇక మిగిలింది నిర్మాణ పనుల (కన్‌స్ట్రక్షన్) పరిశ్రమ. నిజానికి 'విజన్' చేసే ఊహ ప్రకారం అత్యధికులు ఈ రంగంలోకే పోవలసి ఉంటుంది. రాబోయే 20

సంవత్సరాలలో రాష్ట్రంలోకి రాబోయే 30 లక్షల కోట్ల పెట్టుబడిలో 16 లక్షల కోట్లు నిర్మాణ రంగంలోనికే రాబోతాయని 'విజన్' అంచనా. భారీ ఎత్తున జరగబోయే అభివృద్ధి కోసం చేపట్టే రోడ్లు, రైల్వేలైన్లు, ఓడరేవులు, ఫ్యాక్టరీ బిల్డింగులు, పట్టణ నివాసాలు మొదలయిన వాటిని నిర్మించే రంగం ఇది. ఇక్కడ కూడ ప్రధానంగా కాంట్రాక్ట్ వ్యవస్థే ఉంది. పైగా ఈ నిర్మాణ రంగం ఎంతమందికి ఎంతకాలం ఏపాటి స్థిరమైన ఉపాధి కల్పించ గలుగుతుందనేది పెద్ద ప్రశ్నే.

ప్రశ్నార్థకమైన ఈ పట్టణ ప్రాంత పరిస్థితులలోనికి వ్యవసాయ శ్రామికులను పెద్ద సంఖ్యలో తరిమేయాలని చూసే 'విజన్ 2020' వ్యవసాయంలో మిగిలిపోయిన వారికి ఏ రకమైన ఉపాధి కల్పిస్తుంది?

వ్యవసాయ రంగంలో వ్యాపారీకరణను భారీ ఎత్తున ప్రవేశ పెట్టాలన్నది 'విజన్ 2020' లక్ష్యాలలో ఒకటి. వ్యవసాయ ఉత్పత్తిలోకి పెట్టుబడి భారీ ఎత్తున ప్రవేశించడమే కాక, ఆ ఉత్పత్తులను కొనుక్కొని, ప్రాసెస్ చేసి, భద్రపరచి దేశంలోపలో బయటో విక్రయించే వ్యాపారంలోకి భారీ ఎత్తున దేశీయ విదేశీయ పెట్టుబడి ప్రవేశించాలని 'విజన్' ఆశిస్తుంది.

వరిపంట, పాడిపరిశ్రమ, కోళ్ల పరిశ్రమ, పండ్లతోటలు, చేపలు - ఈ ఉత్పత్తుల మీద, వాటిని ఆధారం చేసుకున్న పరిశ్రమల మీద, ఈ ఉత్పత్తులనూ వాటిని 'ప్రాసెస్' చేయగా వచ్చిన ఉత్పత్తులనూ రాష్ట్రం బయటికీ దేశం బయటికీ ఎగుమతి చేసే వ్యాపారం మీద 'విజన్' బలంగా దృష్టి పెడుతుంది. రాష్ట్రం స్థూల ఆదాయంలో వేగంగా పెరుగుదల పంపాదించి పెట్టే ఒక చోదకశక్తిగా ఈ వ్యవసాయ వ్యాపార రంగాన్ని 'విజన్' చూస్తుంది.

ఈ వ్యవసాయ వ్యాపారీకరణ మన గ్రామీణ జీవితంలో అనేక మార్పులు తీసుకొస్తుంది. భూమిని ఇప్పటిదాకా జీవనానికి అవసరమైవ ఒక వనరుగా మనం చూస్తున్నాం. 'విజన్' భూమిని పెట్టుబడికి ఉపయోగపడే వనరుగా చూస్తుంది. భూమిని జీవన వనరుగా చూసినప్పుడు వీలయినంత ఎక్కువ మందికి కనీస జీవనానికి అవసరమైన మేరకు భూమి మీద యాజమాన్యం కల్పించాలని చూస్తాం. భూ సంస్కరణలు, సీలింగ్ చట్టాలు, దళితులకూ ఇతర పేదలకూ ప్రభుత్వ పోరంబోకులూ బంజర్లూ పంచే ప్రభుత్వ విధానాలూ ఈ ప్రయత్నంలో భాగమే. ఈ కోణం నుండి చూసినప్పుడు చిన్న కమతాలు అభ్యంతరకరమైనవిగా కనిపించవు. అయితే వాటిని అభివృద్ధి చేయడానికి కావలసిన నీటివసతి, పెట్టుబడి రుణాలు, వ్యవసాయ విస్తరణ రైతాంగానికి అందియ్యడంలో ప్రభుత్వానికి బాధ్యత ఉందని ఈ దృక్పథం భావిస్తుంది.

భూమిని పెట్టుబడికి వనరుగా చూసే దృక్పథానికి (అంటే 'విజన్ 2020' దృష్టికి) చిన్న కమతాలు అభ్యంతరకరంగా కనిపిస్తాయి. వ్యవసాయ వ్యాపారీకరణకు చిన్న కమతాలు ఒక ఆటంకం అని 'విజన్' పదే పదే అంటుంది. దీనికి రెండు రకాల విరుగుడును విజన్ ప్రతిపాదిస్తుంది.

వ్యవసాయ వ్యాపారంలో పెట్టుబడి పెట్టే కంపెనీలకు రైతుల భూమిని లీజుకు తీసుకునే అవకాశం కల్పించడం లేదా ప్రభుత్వం భూసేకరణ చట్టాల ద్వారా రైతుల భూమిని సేకరించి ఆ

కంపెనీలకు లీజుకు ఇవ్వడం లేదా అమ్మడం ఒక పరిష్కారం. దీనికోసం భూసేకరణ చట్టాన్నీ ఇతర చట్టాలనూ సవరించవలసి రావచ్చునని 'విజన్' అంటుంది. ఈ విధంగా కంపెనీలకు భూములు అమ్ముకున్న లేక లీజుకు ఇచ్చిన రైతాంగం బతుకు ఏమవుతుందో ఊహించాలంటే ప్రాజెక్టుల కింద భూములు కోల్పోయి నష్టపరిహారం తీసుకొని వెళ్లిపోయిన రైతాంగాన్ని ఒక దృష్టాంతంగా తీసుకోవచ్చు. అటువంటి రైతాంగంలోని పేద, దిగువ మధ్యతరగతి రైతులందరి జీవన ప్రమాణాలు ఘోరంగా పడి పోయాయనేది అందరికీ తెలిసిన విషయమే.

వ్యవసాయ వ్యాపారీకరణకు ఆటంకంగా ఉన్న చిన్న కమతాల సమస్యను అధిగమించడానికి భూముల లీజును లేక సేకరణను ఒక మార్గంగా 'విజన్' కోళ్ల పరిశ్రమను గురించి చర్చించే సందర్భంలో ప్రతిపాదిస్తుంది. కానీ అది పళ్లతోటలకూ పాడి పరిశ్రమకూ కూడ వర్తిస్తుంది.

రెండవ మార్గం కాంట్రాక్ట్ సేద్యం. మొదటి మార్గం కంటే దీనినే విజన్ ఎక్కువగా చర్చిస్తుంది. ఈ కాంట్రాక్ట్ పద్ధతిలో రైతుల దగ్గర గ్రామీణ ఉత్పత్తులు కొనుగోలు చేసి వాటితో వ్యాపారం చేయడం గానీ వాటిని పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులకు ముడిపదార్థంగా వినియోగించడంగానీ చేసే పెట్టుబడిదారీ కంపెనీలు ఆ రైతులతో కొనుగోలు కాంట్రాక్టులు ఏర్పరచుకుంటాయి. ఆ కంపెనీలు రైతులకు రుణాలు ఇస్తాయి. సాంకేతిక సలహాలూ సూచనలూ అందజేస్తాయి. రైతులు నిర్ణీత ధరకు వారికే ఉత్పత్తిని అమ్మాలి. ఈ కాంట్రాక్టులలో ప్రభుత్వం మూడవ వ్యక్తిగా ఉండి అవి తప్పక అమలయ్యేటట్టు చూడడం ప్రభుత్వం బాధ్యత అని 'విజన్' అంటుంది.

ఈ కాంట్రాక్ట్ సేద్యం 'విజన్' ప్రతిపాదించే వ్యవసాయ విధానానికి కీలకమైనది కాబట్టి దీనిని కొంచెం పరిశీలిద్దాం. ఇప్పటికే ఇటువంటి కాంట్రాక్టులు చెరుకు సాగులో ఉన్నాయని 'విజన్' అంటుంది గానీ చెరుకు పండించే రైతులతో కొనుగోలు ఒప్పందాలు పెట్టుకునే చక్కెర మిల్లులు ఎక్కువగా అదే రైతుల సహకార సంఘాలకు చెందినవి, లేదా ప్రభుత్వం చేతిలో ఉన్నవి. అటువంటి కొనుగోలుదార్ల దగ్గర సరయిన ధరలు పొందడానికీ చవకగా రుణాలు పొందడానికీ రైతులకు కొన్ని మార్గాలు ఉంటాయి. కానీ ఇప్పుడు 'విజన్' ప్రతిపాదిస్తున్న కొనుగోలుదార్లు రైతాంగ సహకార సంఘాలు కావు, ప్రభుత్వ సంస్థలు అంతకంటె కావు. దేశవిదేశాలలో వ్యాపారం చేసే పెట్టుబడిదారీ సంస్థలు. వారికి అనుకూలమైన వంగడాలు వారు చెప్పిన పద్ధతిలో పండించి వారికి అనుకూలమైన ధరలకు అమ్మే రైతాంగంతో మాత్రమే వారు ఒప్పందం చేసుకుంటారు. లేకపోతే ఇంకొక ప్రాంతానికో రాష్ట్రానికో పోతాము పొమ్మంటారు. వారు రైతులకిచ్చే రుణాలు కూడ సకాలంలో తీర్చకపోతే భూమి స్వాధీనం చేసుకోవడం వంటి చర్యలకు పాల్పడతారు.

1997-98 సంవత్సరాలలో వరంగల్ జిల్లాలోనూ ఇతర తెలంగాణ జిల్లాల్లోనూ పెద్ద ఎత్తున జరిగిన పత్తి రైతుల ఆత్మహత్యల నొకసారి జ్ఞాపకం చేసుకుందాం. ఆ ఆత్మహత్యలు కూడ వ్యవసాయ వ్యాపారీకరణ లేక పెట్టుబడిదారీ సేద్యం చేపట్టిన నేపథ్యంలో జరిగినవే. ఆత్మహత్యలు చేసుకున్నవారు అత్యధికంగా ఎస్‌సి, ఎస్‌టి, బిసి కులాలకు చెందిన చిన్న లేక దిగువ మధ్యతరగతి రైతులు. ఈ రైతాంగం పెట్టుబడిదారీ సాగులోకి ప్రవేశించి ప్రయోజనం పొందాలంటే చవకగానూ సకాలంలోనూ లభ్యమయ్యే

రుణాలు అవసరమనీ, పండించిన పంటకు గిట్టుబాటు ధర లభించాలనీ, ఎరువులు మందుల ధరల మీద, నాణ్యత మీద అదుపు ఉండాలనీ నాటి ఆత్మహత్యల ఉదంతాలు చెప్తాయి. ప్రభుత్వ బ్యాంకులూ ఇతర రుణ సంస్థలూ పక్కకు తప్పుకోవడం వల్ల, ప్రభుత్వం గిట్టుబాటుధరలకు హామీ ఇవ్వడంగానీ వ్యవసాయ ఉత్పత్తులను ప్రభుత్వ కొనుగోలు సంస్థలు కొనుక్కోవడంగానీ చేయకపోవడంవల్ల, మందులు ఎరువుల ధరలపైన, నాణ్యతపైన అదుపు లేకపోవడం వల్ల అన్ని ఆత్మహ్యాతలు జరిగాయి.

ఇప్పుడు 'విజన్' ప్రతిపాదించే వ్యవసాయవిధానంలో ప్రభుత్వ రుణ సంస్థలకూ ప్రభుత్వ కొనుగోలు సంస్థలకూ ఉండే పాత్ర స్వల్పం. ఇవి రెండూ రైతులతో కొనుగోలు ఒప్పందం చేసుకునే కంపెనీలకే అప్పగించబడ్డాయి. అంటే రైతులకు రుణాల విషయంలోనూ గిట్టుబాటుధర విషయంలోనూ భరోసా ఏమీ ఉండదు. ఇక ఎరువులు, మందుల నాణ్యత మీద, ధరల మీద ప్రభుత్వానికి అదుపు ఈరోజూ లేదు, స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్‌లోనూ ఉండబోదు.

మరి ఒక్క పత్తి పంటే అన్ని ప్రాణాలను బలిగొంటే ఈ విస్తృతమైన వ్యవసాయ వ్యాపారీకరణ ఇంకెన్ని ప్రాణాలు తీస్తుందో! ఇది కృత్రిమమైన పోలిక కాదు. పెట్టుబడిదారీ సేద్యానికి స్వాభావికమైన ఆటుపోట్లను తట్టుకోవడం చిన్నకారు సన్నకారు రైతులకు సాధ్యం కాదు. ఒక సంవత్సరం వర్షాలు సరిగ్గా కురుస్తాయి, ఒక సంవత్సరం కురవవు. ఒక సంవత్సరం పంటకు పురుగు పడుతుంది, ఒక సంవత్సరం పట్టదు. చిన్న రైతుల భద్రతకు ప్రభుత్వం రుణాల రూపంలోనూ గిట్టుబాటు ధరలకు అవసరమైన 'సపోర్టు' రూపంలోనూ ఏమైనా భరోసా ఇస్తేనే తట్టుకోగలరు. ప్రభుత్వ బాధ్యతకు పూర్తిగా తిలోదాకాలిచ్చి వ్యవసాయ వ్యాపారీకరణను సంపూర్ణ స్థాయిలో సాగించాలని చూసే 'విజన్' చిన్నకారు, సన్నకారు రైతులకు ప్రాణాంతకం కాగలదు.

ఇది 'మామూలు' కాలం సంగతి. అయితే అకస్మాత్తుగా దేశీయ అంతర్జాతీయ మార్కెట్‌లో కోడి మాంసం ధర కోడిగుడ్ల ధర పడిపోయినా, మామిడి పళ్లకూ బాస్మతి బియ్యానికీ గిరాకి పడిపోయినా ఇక్కడి రైతులు తీవ్రంగా దెబ్బతింటారు. లేదా ద్రవ్యలావాదేవీల వైపరీత్యాల వల్ల కొనుగోలు కంపెనీలు దివాలా తీస్తే (ఈమధ్య తూర్పు ఆసియాలో జరిగినట్టు) మరీ ఘోరంగా దెబ్బతింటారు.

'విజన్' ప్రతిపాదించే వ్యవసాయ వ్యాపారీకరణలో ఎక్కువ భాగం కోళ్ల ఫారాలు, పాడి పరిశ్రమ, పండ్లతోటలు - మెట్ట వ్యవసాయమే కావడం గమనార్హం. అంటే వ్యవసాయ రంగంలో జరిగే చర్చ ఎక్కువగా సాగు నీటి గురించి ఉండగా, చంద్రబాబు ఆలోచనలు మాత్రం (మొహమాటానికి సాగునీటి గురించి మాట్లాడుతూనే ఉన్నప్పటికీ) మెట్టభూములను మాగాణులుగా మార్చే ప్రక్రియ మీద కాక పెట్టుబడికి వనరుగా మార్చే ప్రక్రియమీదనే ఎక్కువగా కేంద్రీకృతమై ఉన్నాయి. ఇది తెలంగాణ, రాయలసీమలకు మరీ ప్రమాదకరమైన ఆలోచనారీతి. సాగునీరుంటే సంక్షోభ సమయంలో అంతా పోయినా తిండిగింజలు పండించుకొని తిని బతకొచ్చు. మెట్ట భూములలో వ్యవసాయ వ్యాపారానికి ఒడిగట్టిన వారికి ఆ సదుపాయం ఉండదు.

వ్యవసాయాన్నీ భూమినీ వ్యాపారం కళ్లతోనూ పెట్టుబడి కళ్లతోనూ కాక ఉపాధి, జీవనాధారం అనే దృష్టితో చూస్తే కనిపించే అనేక విషయాలకు 'విజన్' దృష్టిలో చోటు ఉండదు. ఉదాహరణకు భూసంస్కరణల గురించి ఒక్క మాట సహితం 'విజన్ 2020'లోని 350 పేజీలలో లేదంటే బహుశా

ఆశ్చర్యపోతారేమో. స్వాతంత్ర్యానంతరం భూసంస్కరణల గురించి అసలే మాట్లాడని తొలి ప్రభుత్వ విధాన పత్రం బహుశా ఇదేనేమో.

సాగు నీటి వనరులకు కూడ మామూలుగా ఉండవలసిన ప్రాముఖ్యం 'విజన్'లో లేదు. రాష్ట్రంలో అందుబాట్లో ఉన్న సాగునీటి వనరులన్నిటినీ సమంగా, సక్రమంగా వాడుకున్నట్టయితే ప్రతీ ఎకరం సాగు భూమికీ ఒక కారుకు సాగునీరు అందియ్యవచ్చునన్న అంచనా ఎప్పటినుండో ఉంది. భూమినీ, వ్యవసాయాన్నీ ప్రాధమికంగా ఉపాధికోణం నుండి, జీవనం కోణం నుండి చూస్తే దీనిని సాధించడం ప్రథమ సమస్యగా తోస్తుంది. ఆ విధంగా ప్రతీఒక్కరికీ కాకపోయినా అధికశాతం గ్రామీణ ప్రజానీకానికి తిండి లభించేటట్టు చూడవచ్చు. ఆ రకంగా సాగునీటి సమృద్ధి కల్పించబడ్డ వ్యవసాయం నుండి దక్కే మిగులును వ్యాపారం చేసుకోవడానికి అవసరమైన మార్కెట్ వ్యవస్థను గురించి ఆలోచించవచ్చు. ఈ పరిధిలో ఉపాధి లభించని వారికి పని కల్పించడానికి ఏరకమైన పారిశ్రామికీకరణ తగినదో ఆలోచించడం రెండవ మెట్టు అవుతుంది. మార్కెట్ సానుకూలతను కాక ఉపాధి సానుకూలతను ప్రధాన ప్రమాణంగా ఎంచుకొని మార్కెట్‌ను దానికి అనుబంధంగా చూడవచ్చు. ఈ రకమైన అభివృద్ధి 10 శాతం పెరుగుదల రేటు సాధించక పోవచ్చును గానీ అందులో సమత, భద్రత కొంచెం ఎక్కువగా ఉండగలవు.

కానీ సాగునీటి సమృద్ధికి విజన్ ఇచ్చే ప్రాముఖ్యం అతి స్వల్పం. ఆ కొంచెం కూడ నదీజలాల ప్రాజెక్టుల గురించే మాట్లాడుతుంది. బావుల కింద జరిగే వ్యవసాయాన్ని గురించి, చెరువుల కింద జరిగే వ్యవసాయాన్ని గురించి 'విజన్'లో ఒక్క వాక్యం కూడ లేదు. కానీ వెనుకబడిన ప్రాంతాలకు - ముఖ్యంగా తెలంగాణ రాయలసీమలకు - ఇవి ముఖ్యమైన నీటి వనరులు. చెరువుల వ్యవస్థ ఇప్పుడెంత అధ్వాన్నంగా ఉందో అందరికీ తెలుసును. ఎప్పుడో కాకతీయులు, విజయనగర రాజులు, కుతుబ్‌షాహీ, ఆసఫ్‌జాహీ పాలకులు తవ్విచ్చిన చెరువులే తప్ప కొత్తగా కట్టినవేవీ లేవు. పాతవి కూడ విపరీతంగా పూడిపోయి, కట్టలు తూములు మత్తడి నాశనమై అవసానదశలో ఉన్నాయి. బావుల మాటకొస్తే, పైన చెప్పినట్టు బావుల కింద వ్యవసాయం కరెంటు సబ్సిడీల పుణ్యాన గడచిన దశాబ్ద కాలంలో వేగంగా విస్తరించింది. కానీ 'విజన్ 2020' దృక్పథంలో కరెంటు సబ్సిడీ ఒక మహాపాపం. రైతులు అనుభవించే వనరుల ఖర్చు మొత్తం చెల్లించాలి. కరెంటేమిటి, రోడ్లు, బ్రిడ్జిల ఖర్చు సహితం వాటి వాడకందార్లయిన వాహన చోదకుల నుండి వసూలు చేయాలని 'విజన్' చెప్తుంది.

స్వాతంత్ర్యానంతరం భూసంస్కరణల గురించి అసలే మాట్లాడని తొలి ప్రభుత్వ విధాన పత్రం బహుశా ఇదేనేమో

ఈ పరిస్థితిలో ఇంక బావుల కింద వ్యవసాయం పెరగకపోగా కుదించుకుపోతుంది. చెరువుల కింద వ్యవసాయం ఎట్లాగూ నాశనం అయింది. నదీజలాల ప్రాజెక్టులకు ఇప్పటికింకా చాలా వరకు అనుమతి లేదు. ఇది తెలంగాణ రాయలసీమ జిల్లాలకు చాలా నష్టం చేస్తుంది. సాగునీటి అభివృద్ధి స్థానంలో మెట్ట సేద్యాన్ని ఎగుమతి దిగుమతి కంపెనీలతో ముడిపెట్టి బాగుపడమని ఈ ప్రాంతాలకు 'విజన్ 2020' చెప్తుంది.

VII ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్ వ్యూహం

విజన్ నిర్మాణరంగాన్ని (ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్) ఆర్థికాభివృద్ధికి కీలకంగా చూస్తుంది కాబట్టి ఏవిధంగా నిర్మాణరంగాన్ని అభివృద్ధి పరచదలచుకుంది, ఆయా విధానాలు ప్రజల అవసరాలకు, సామాజిక ప్రయోజనాలకు తగు విధంగా వున్నాయా లేదా అని చూడటం తప్పనిసరవుతుంది. రాష్ట్రంలో రోడ్లు, వంతెనలు, భవనాలు, ఓడరేవులు, విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రాలు వగైరా రంగాలలో భారీగా విదేశీ పెట్టుబడుల్ని ఆహ్వానించి తద్వారా ఈ రంగాలను అభివృద్ధి పరచాలని విజన్ సూచిస్తుంది. రాష్ట్రంలో ప్రధాన పట్టణాలను కలుపుతూ నాలుగు లేన్ల సూపర్‌హైవేలను నిర్మించి ప్రతిగ్రామం నుంచి వాటిని కలుపుతూ రోడ్లు వేయటం, ఉన్న నాలుగు ఓడరేవుల స్థోమత పెంచటమేకాక మరో రెండు చిన్న తరహా ఓడరేవులను నిర్మించటం, విద్యుత్ రంగంలో విదేశీ పెట్టుబడులను ఆహ్వానించి మరిన్ని విద్యుదుత్పత్తి కేంద్రాలను స్థాపించటం ఇవన్నీ దీనిలో భాగం. ఇవి సాధించటానికి విజన్ రెండు రకాల వ్యూహాలను సూచిస్తుంది.

ఎ) ఇప్పుడు ఈ సర్వీసులకున్న ధరలను (రేషనలైజ్ చేసి) పెంచి ఈ రంగాలను ప్రైవేటు పెట్టుబడులకు 'ఆకర్షణీయంగా' మార్చటం.

బి) ఆయా రంగాల్లోని ప్రభుత్వ సంస్థలను ప్రైవేటీకరించి, తద్వారా అవి అందించే సేవలను మెరుగుపరచటం.

ఈ విధంగా చేసి నిర్మాణరంగాన్ని మెరుగుపరిస్తే ఆర్థికాభివృద్ధి దానికదే జరుగుతుందని విజన్ ప్రతిపాదిస్తుంది. ఈ రంగాలలో 2005 నాటికి నాలుగు లక్షల కోట్లు, 2010 నాటికి 10 లక్షల కోట్లు, 2020 నాటికి 16 లక్షల కోట్లు - పెట్టుబడి పెట్టాలని విజన్ సూచిస్తుంది.

ప్రజలందరికీ అవసరమయిన ఈ అవసరాలను ప్రైవేటు (విదేశీ) పెట్టుబడిదారులు ఎందుకు అందిస్తారు, ఎందుకు అందించాలి అనే ప్రశ్నలు మనకు వెంటనే వస్తాయి. ప్రభుత్వరంగం ఈ సేవలను సరిగ్గా అందించలేదు కనుక అని విజన్ మనకి చెప్తుంది. అయితే ప్రపంచంలోని అభివృద్ధి చెందిన దేశాల్లో (ఫ్రాన్స్, జర్మనీ, జపాన్, ఇంగ్లండ్, అమెరికా తప్ప) చాలావరకు ప్రభుత్వరంగ సంస్థలే ఈ సర్వీసులనందిస్తున్నాయి. ఆ దేశాల్లో ఆ సర్వీసులు బాగాలేవని ఎవరూ అనలేదు. ఇంగ్లండ్, అమెరికాలలో కూడా కొన్ని సర్వీసులు మాత్రమే ప్రైవేటు రంగంలో వున్నాయి. మిగతా అన్నిటిలో ప్రైవేటు భాగస్వామ్యం చాలా తక్కువ. అయితే 'విజన్' దీన్ని ఈ విధంగా సమర్థించుకోవచ్చు. అదేమిటంటే ప్రస్తుతం అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లోకి విదేశీ పెట్టుబడులు బాగా వస్తున్నాయని, సరైన వసతులు కల్పిస్తే పెట్టుబడులు రావటానికి ఢోకా ఉండదని. ఇది కూడా సందేహాస్పదమైన వాదనే. ఎందుకంటే 'ప్రపంచ నిర్మాణ రాజధాని' (ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్ క్యాపిటల్)గా పేరు పొందిన బాంకాక్ నగరంలోనే ప్రపంచబ్యాంకు, ఆసియన్ డెవలప్‌మెంట్ బాంకు ఎంతో ప్రోద్బలం ప్రోత్సాహం ఇచ్చిన తరువాత కూడా ఆ రంగాలలో ప్రైవేటు పెట్టుబడులు అంతకు ముందుకంటే 18 శాతం మాత్రమే పెరిగాయి.

కాబట్టి ప్రైవేటు పెట్టుబడులు మన రాష్ట్రానికి విపరీతంగా రప్పించుకునేటట్లు చెయ్యొచ్చు,

ప్రైవేటు పెట్టుబడులతో మన నిర్మాణరంగాన్ని అభివృద్ధి పరచుకోవచ్చు అనే వాదనలు వాస్తవికమైనవి కావు. మరి విజన్‌లో ఈ వాదనలు ఎందుకు చోటుచేసుకున్నాయనే ప్రశ్న వస్తుంది. ఎక్కడెక్కడ ప్రైవేటు పెట్టుబడులను ఆహ్వానించాలని విజన్ సూచిస్తుందో జాగ్రత్తగా గమనిస్తే మనకు దీనికి జవాబు దొరుకుతుంది. పెద్దగా లాభాలు రాని, ఆదాయం లేని గ్రామీణ రోడ్లు, వెనకబడిన ప్రాంతాల రోడ్లు ప్రభుత్వమే నిర్మించాలని చెప్పి, లాభాలు గడించగల అవకాశమున్న రోడ్లు, రేవులు, విద్యుచ్ఛక్తి కేంద్రాలకు ప్రైవేటు పెట్టుబడులను ఆహ్వానించాలని విజన్ సూచిస్తుంది. అంటే ముఖ్యంగా దేశీయ, విదేశీ పెట్టుబడిదారులకు లాభాలు చేసుకునే అవకాశం కల్పించాలని విజన్ చెప్తుందనేది మనకర్థమవుతుంది.

అయితే విజన్ తర్కంలో ప్రైవేటు ప్రయోజనాలకు, సామాజిక ప్రయోజనాలకు మధ్య ఘర్షణ లేదు. అంటే ప్రైవేటు పెట్టుబడిదారులు లాభాలు చేసుకుంటే దానివల్ల ప్రజలందరికీ, సమాజానికంతటికీ ప్రయోజనం చేకూరుతుందనేది విజన్ సారాంశం. అయితే నిర్మాణరంగంలో విదేశీ ప్రైవేటు పెట్టుబడిదారులకు సూచించిన స్కీములు జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే ఈ రెంటికీ మధ్య వున్న అగాధం ఎంతో మనకర్థమవుతుంది.

ఈ స్కీముల ద్వారా విదేశీ ప్రైవేటు సంస్థలే రోడ్లు, వంతెనలు, ఓడరేవులు నిర్మించి, వాటిని నడిపి, కొంతకాలం తరువాత తిరిగి ప్రభుత్వానికి (లేదా ఇతర దేశీయ ప్రైవేటు సంస్థలకు) అప్పగిస్తాయి. ఈ స్కీము వల్ల ప్రభుత్వానికి పైసా ఖర్చు లేకుండా రాష్ట్రానికి, ప్రజలకు రోడ్లు, వంతెనలు వగైరా చేకూరుతాయనేది ప్రభుత్వ/విజన్ వాదన. ఈ స్కీములని BOT (Build, Operate, Transfer) లేదా BOOT (Build, Operate, Own, Transfer) అని పిలుస్తారు. ఇదే నిజమైతే బాగానే వుంటుంది. అయితే ప్రైవేటురంగ సంస్థలే వీటిని మెరుగ్గా నడపగలిగితే వీటిని మళ్ళీ తిరిగివ్వాల్సిన అవసరం ఏముంది? తమ ఆధీనంలో ఉంచుకుని ప్రజలకు అంత మంచి సేవలు ఎప్పటికీ అందియ్యవచ్చు కదా?

అంతేకాదు, ఆర్థిక దృక్కోణంలో చూసినపుడు ప్రభుత్వరంగ సర్వీసులకంటే BOT, BOOT స్కీముల కింద అందించే సర్వీసులు చాలా ఖరీదయినవని మనకు అర్థమవుతుంది. ప్రభుత్వాలకు ప్రైవేటు పెట్టుబడి దారులకంటే తక్కువ వడ్డీకి దొరుకుతుంది కనుక ప్రభుత్వ ప్రాజెక్టు ఖర్చులు ప్రైవేటు పెట్టుబడిదార్ల ప్రాజెక్టు కంటే ఎప్పుడూ తక్కువగానే వుంటాయి. రెండవది BOT, BOOT స్కీముల కింద ప్రైవేటు పెట్టుబడిదారులు నిర్ణీతకాలంలోనే పెట్టుబడులను తిరిగి రాబట్టుకోవడం, లాభాలు ఆర్జించుకోవడం చెయ్యాలి గనుక అవి తమ సర్వీసులను తక్కువ ధరలకు, సామాన్య ప్రజలందరికీ అందుబాటులో ఉండే విధంగా అందించలేవు. అదే ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలకయితే, ఎప్పటికీ ఈ నిర్మాణాలు తమ ఆధీనంలోనే వుంటాయి కాబట్టి త్వరగా లాభాలు గుంజుదామనే ఆశ, ప్రజలకు అందుబాటులో లేనంత ధరలలో సర్వీసులు అందించవలసిన అవసరం వుండవు. ప్రజల అవసరాల దృష్టితో చూసినా లేదా సామాజిక ప్రయోజనాల దృష్టితో చూసినా BOT, BOOT స్కీములు సహేతుకమైనవి కావు. అంతకంటే ప్రభుత్వరంగ సంస్థలే ఈ నిర్మాణాలని చేపట్టి ఆ ఖర్చులను పెట్రోలు పన్ను ద్వారానూ, రవాణా ఛార్జీల ద్వారానూ వసూలు చేయటం సామాజికంగా ప్రయోజనకరమవుతుంది. మూడవది ఈ స్కీముల కింద ప్రభుత్వానికి ఖర్చు వుండదనేది కూడా పూర్తి నిజం కాదు. ఆయా విదేశీ సంస్థలకు పన్నురాయితీల ద్వారానూ, ఆయా

నిర్మాణాల కోసం చవగ్గా భూమి ఇవ్వటం ద్వారానూ ప్రభుత్వం ప్రజాధనాన్ని సబ్సిడీల రూపంలో ఖర్చు చేస్తుంది.

ఈ ప్రైవేటు (విదేశీ) పెట్టుబడిదారులకు ఏవిధమైన సామాజిక బాధ్యతలూ వుండవు. ఉదాహరణకు వ్యవసాయరంగానికి తక్కువ ఖర్చుతో కరెంటు ఇవ్వాల్సిన బాధ్యత లేదు. వారు చేపట్టే ఉత్పత్తులు అందరికీ అందుబాటులో వుండవు అంతేకాదు. ఇంతకంటే ముఖ్యమైనది ప్రభుత్వాల వద్ద ఆ పెట్టుబడిదార్లను నియంత్రించడానికి అవసరమైన సంస్థాగత నిర్మాణాలు కూడా లేవు.

ఇవే కాకుండా ఈ స్కీముల వల్ల ప్రజల స్వయం నిర్ణయాధికారం పూర్తిగా దెబ్బతింటుంది. ఆయా సర్వీసులు విదేశీ ప్రైవేటు సంస్థలు సరిగ్గా అందించకపోయినా, ఆయా ప్రాజెక్టులు ఆర్థికంగా నష్టకరమైనా వాటిని రద్దు చేసే అధికారం గానీ, వాటిని ప్రశ్నించే అధికారం గానీ ప్రస్తుత ప్రభుత్వాలకి లేవు. ఎందుకంటే ప్రపంచబ్యాంకు వంటి సంస్థల ఆధ్వర్యంలో లోన్లు తీసుకున్నప్పుడు ప్రభుత్వాలు దీర్ఘకాల ఒప్పందాలలోకి ప్రవేశిస్తాయి. విదేశీ పెట్టుబడులు ప్రపంచ బ్యాంకు ఇచ్చే గ్యారంటీలతో మాత్రమే రాష్ట్రంలోకి వస్తాయి. అంటే ప్రభుత్వాలు ఈ ఒప్పందాలను ఉల్లంఘించవు అని ప్రపంచబ్యాంకు విదేశీ సంస్థలకు గ్యారంటీ ఇస్తుందన్నమాట. ప్రపంచబ్యాంకు అదే విధమైన గ్యారంటీ విదేశీ పెట్టుబడిదారుల విషయంలో ప్రభుత్వాలకివ్వదు. ఇక్కడే ఈ 'అభివృద్ధి' ఎవరికి లాభదాయకమో, ప్రపంచబ్యాంకు ఎవరివైపునుందో మనకు స్పష్టంగా అర్థమవుతుంది.

అంతేకాదు. ఒకవేళ ప్రజలు ఈ పథకాలను వ్యతిరేకించి ఈ ఒప్పందాలపై సంతకం చేసిన ప్రభుత్వాన్ని దింపి వేరే పార్టీని ఎన్నుకున్నప్పటికీ, ఆ ప్రభుత్వానికి కూడా ఈ ఒప్పందాన్ని ధిక్కరించే అధికారం ఉండదు. అంటే ప్రజలకు రాజ్యాంగపరంగా లభించిన స్వయం నిర్ణయాధికారం అర్థం లేనిదవుతుంది.

VIII ముగింపు

ఇంక ఈ ఆర్థిక విధానాలు ఏ రకమైన సామాజిక వ్యవస్థను తయారుచేస్తాయో చూసి మన సమీక్షను ముగిద్దాం. ఇప్పటికే చూచాయగా ఆ చిత్రాన్ని పాఠకులు గ్రహించి ఉండాలి గానీ మరింత స్పష్టంగా చెప్పుకుందాం.

రాజ్యవ్యవస్థ గురించి ఒక సంక్షేమాత్మక అవగాహన ఈ శతాబ్దంలో ముందుకొచ్చింది. సోషలిజం కోసం ఈ శతాబ్దంలో జరిగిన విస్తృతమైన కృషి ఈ అవగాహనకు చాలా దోహదం చేసింది. ఆ కృషిలో ఉన్న లోపాలనూ, రాజ్యానికి ఆ కృషి ఇచ్చిన విశిష్టమైన స్థానం వల్ల వచ్చే సమస్యలనూ చర్చించడానికి ఇది సందర్భం కాదు. కానీ రాజ్యం అనేది కేవలం భద్రతనూ శాంతినీ నెలకొల్పే యంత్రాంగం మాత్రమే కాదనీ దానికి మరి రెండు ముఖ్యమైన బాధ్యతలున్నాయనీ భావించడం అభ్యుదయాన్నీ సమతనూ ఏదో ఒక మేరకు కోరుకునే ప్రజల 'కామన్ సెన్స్'లో ఈ శతాబ్దకాలంలో భాగం అయింది.

ఒకటి, రాజ్యానికి ఆర్థిక పురోభివృద్ధి సాధించడంలో కీలకమైన పాత్ర ఉంది. ప్రైవేట్ పెట్టుబడి లాగ రాజ్యం తక్షణ లాభాలను కాంక్షించనక్కరలేదనీ, అత్యధిక లాభాలనే తన లక్ష్యంగా పెట్టుకోనక్కర లేదనీ, ఇవ్వాళ్టి లాభాలతో రేపు వ్యాపారం చేయకుండ విస్తృత ప్రాతిపదికన పెట్టుబడి సేకరించగలదనీ, ఆర్థిక పురోభివృద్ధి సాధిస్తూ అదే సమయంలో ఉద్యోగులకూ కార్మికులకూ కొన్ని హక్కులు కల్పించగలదనీ, ఇవాళ్టి వాడకపు వస్తువుల మార్కెట్ కల్పించే డిమాండ్‌తో సంతృప్తి చెందకుండ రేపటి ఉత్పత్తి అవసరాలను దృష్టిలో పెట్టుకొని ఇవాళ్టి ఉత్పత్తి సాగించగలదనీ, ప్రస్తుత లాభాల వేటకే పరిమితం కాకుండ దీర్ఘకాలిక సమత, సమాన అవకాశాలను కూడ దృష్టిలో పెట్టుకొని ప్రణాళికా రచన చేయగలుగుతుందనీ నమ్మడం ఇందులో భాగమే. ఈ దృక్పథాన్ని అపహాస్యం చేయడం ఈనాటి సరళీకరణ వాతావరణంలో ఒక ఫ్యాషన్ అయిపోయిందిగానీ ఇందులో కొంత సత్యం లేకపోలేదని గడచిన అయిదు దశాబ్దాల చరిత్ర చెప్తుంది.

ఈ బాధ్యతను ప్రస్తుతం ప్రపంచంలో ఆధిపత్యం వహిస్తున్న ఆర్థిక సిద్ధాంతం తిరస్కరిస్తుంది. ప్రభుత్వం ఉత్పత్తి రంగం నుండి పక్కకు తప్పుకొని కేవలం ఉత్పత్తి రంగానికి వసతులు కల్పించే కర్తవ్యానికి పరిమితం కావాలని ఈ దృక్పథం అంటుంది. దీనికి ఆ దృక్పథం చూపించే కారణాల విశ్లేషణ లోకి పోవడానికిది సందర్భం కాదు కానీ దానివల్ల ఆర్థిక వ్యవస్థ ఇప్పుడున్న దానికంటే ఇంకింత వికృత రూపం తీసుకుంటుందని గుర్తించడానికి పెద్దగా కష్టపడనక్కరలేదు.

రాజ్యం అనేది కేవలం భద్రతనూ శాంతినీ నెలకొల్పే యంత్రాంగం మాత్రమే కాదనీ దానికి మరి రెండు ముఖ్యమైన బాధ్యతలున్నాయనీ భావించడం అభ్యుదయాన్నీ సమతనూ ఏదో ఒక మేరకు కోరుకునే ప్రజల 'కామన్ సెన్స్'లో ఈ శతాబ్దకాలంలో భాగం అయింది.

రాజ్యానికున్న రెండవ బాధ్యత సామాజిక అసమానతలనూ అసమాన అవకాశాలనూ కాలక్రమంలో తగ్గించే దిశగా కృషి

చేయడం. సంప్రదాయకంగా మన సమాజంలో ఉన్న అసమానతలను తగ్గించే కృషి చేయడం, పెట్టుబడిదారీ ఆర్థిక సంబంధాల వ్యాప్తి వల్ల కొత్తగా ముందుకొచ్చిన అసమానతలను అదుపు చేయడం అనే రెండు కర్తవ్యాలు ఇక్కడ ఉన్నాయి.

దీనిని 'సంక్షేమ రాజ్యం' లేక రాజ్యానికి ఉండే సంక్షేమ బాధ్యత అనే పేర్లతో సిద్ధాంతీకరించడం జరిగింది. ఈ సంక్షేమ బాధ్యత నిర్వర్తించడానికి రాజ్యం (మూడవ ప్రపంచదేశాలలోనే కాక అభివృద్ధి చెందిన దేశాలలో కూడ) అనేక విధానాలనూ చట్టాలనూ నిర్మాణాలనూ రూపొందించింది. ఆహారం మీద సబ్సిడీ, ప్రభుత్వరంగంలో విద్యావైద్య సదుపాయాల కల్పన, సామాజికంగా వెనక ఉంచబడిన ప్రజలకు విద్యా ఉద్యోగరంగాలలో రిజర్వేషన్లు, ఇతర సదుపాయాలు, నైసర్గికంగా వెనుకబడిన ప్రాంతాలకూ చారిత్రకంగా వెనుక ఉంచబడిన ప్రాంతాలకూ ప్రత్యేక రాయితీలు, చవకబియ్యం, చవక కరెంటు, స్కాలర్‌షిప్పులు, మధ్యాహ్న భోజన పథకాలు, ఆదివాసీలకు ప్రత్యేక హక్కులు, విధానాలు, చేనేతకూ ఇతర చేతి వృత్తులకూ ప్రత్యేక రక్షణ ..... చెప్పుకుంటే చాలానే ఉన్నాయి. ఇవేవీ ప్రకటించుకున్నంతగా అమలు కాకున్నా, పాత అసమానతలనూ కొత్తగా పెరుగుతున్న అసమానతలనూ అడ్డుకోవడంలో పరిమితమైన పాత్ర మాత్రమే నిర్వహించగలిగినా వీటిని సామాజిక అసమానతలను అదుపు చేసే కృషికి తోడ్పడిన సాధనాలుగా చూడకుండ ఉండలేము. ఎంత లేదన్నా అసమానతలనుండి కొంత ఉపశమనాన్ని కల్పించాయని గుర్తించకుండ ఉండలేము.

కానీ ప్రస్తుత ఆధిపత్య దృక్పథం రాజ్యానికి ఉండే ఈ బాధ్యతను గుర్తించదు. వేగవంతమైన ఆర్థిక పెరుగుదల, దానికి ఏకైక సాధనమైన స్వేచ్ఛా విపణి వ్యవస్థ కాలక్రమంలో అన్ని అసమానతలనూ పోగొడతాయనీ, ప్రభుత్వం దానికి అడ్డం రాకుండ ఉంటే చాలనీ నమ్ముతుంది. ఒకవేళ వేరే ఏ రూపాలలోనయినా సమాన అవకాశాల సాధన కోసం లేదా అసమానతల అదుపు కోసం రాజ్యం ఏమైనా చేసినా చేయొచ్చునుగానీ స్వేచ్ఛా విపణికీ పెట్టుబడి పోగుదలకూ అడ్డమొచ్చే పనులేవీ సమత, సమాన అవకాశాల పేరిట రాజ్యం చేయకూడదు.

అంటే వెనుక ఉంచబడిన ప్రజలకూ ప్రాంతాలకూ ఉపాధి రంగంలోనూ విద్యారంగంలోనూ రిజర్వేషన్లు కల్పించడం, చవకబియ్యం కోసం రైస్ మిల్లుల మీద లెవీ విధించడం, ఆహారపు వస్తువులు ధరలను అదుపు చేయడం కోసం వాటి రవాణాపైన ఆంక్షలు పెట్టడం, ఆదివాసీల రక్షణ కోసం అడవులలోకి ఇతరుల ప్రవేశాన్ని నియంత్రించడం, ఖరీదయిన కరెంటును పేదరైతులకు చవగ్గా ఇవ్వడం, నేతపనివారు బతకనీ అని లుంగీలు టవళ్లు వాళ్లు మాత్రమే తయారు చేయొచ్చని రిజర్వేషన్లు పెట్టడం, భూమి లేని పేదలు రెండు గింజలు తిని బతకనీ అని కోళ్ల ఫారాలకూ డైరీ ఫారాలకూ పనికొచ్చే పోరంబోకులు వారికి పట్టా చేయడం .... ఇత్యాది సంక్షేమ చర్యలు ప్రస్తుత ఆధిపత్య దృక్పథంలో నిషిద్ధాలు.

'విజన్ 2020' దృష్టి కూడ ఇదే. మరి ఈ దృక్పథం ఏ రకమైన సంక్షేమ బాధ్యతనూ గుర్తించదా

అంటే అత్యంత ప్రాథమికమైన స్థాయిలో మాత్రమే గుర్తిస్తుంది. దీనిని చాలా దూకుడుగా ప్రకటించుకుంటుంది కూడ. ప్రభుత్వ చవక బియ్యం పథకాలు అసలైన పేదలకు అందడం లేదనీ మధ్యతరగతి వాటిని చేజిక్కించుకుంటున్నదనీ ప్రపంచబ్యాంకు అనేక సందర్భాలలో మన ప్రభుత్వాల విధానాలను తీవ్రంగా విమర్శిస్తుంటుంది. ఇందులో కొంత నిజం ఉంది కాబట్టి ప్రపంచబ్యాంకు మన పాలకుల కంటె ఎక్కువగా సంక్షేమ దృష్టి కలిగి ఉందని భ్రమించే అవకాశం ఉంది. కానీ ఈ విమర్శ వెనుక ఉన్న ఆలోచనా రీతి ఏమిటంటే ప్రభుత్వ సంక్షేమ బాధ్యత మొత్తంగా అసమానతలను అదుపు చేసే దిశగా ఉండకూడదు. ఏమీ లేని అట్టడుగు ప్రజానీకానికి కొంత ఆధారం చూపించడానికి మాత్రమే అది పరిమితం కావాలి.

అంటే భిన్న వర్గాలకు భిన్న ధరలకు బియ్యం అందుబాట్లో ఉంటే చవక ధరల దుకాణాలు పెట్టనవసరం లేదు. తద్వారా మొత్తంగా అసమాన ఆదాయాల పర్యవసానాన్ని అదుపు చేసే ప్రయత్నం చేయనవసరం లేదు. గ్రామంలో గంజికేంద్రాలలాగ ఈరోజు ఇంత తిండి పెట్టకపోతే రేపు చచ్చిపోతారేమో అనుకునే వారికి మాత్రం చవక బియ్యం ఇవ్వాలి. ప్రభుత్వ సంక్షేమ బాధ్యత దీనికి పరిమితం కావాలి. ఈ విషయం చెప్పడానికే దిగువ మధ్యతరగతికి కూడ సబ్సిడీ కల్పించే చవక బియ్యం సరఫరాను ప్రపంచబ్యాంకు తీవ్రంగా దుయ్యబడుతుంది. అసలు ఏమీ లేనివారి ప్రయోజనాల దృష్టితో విమర్శించినట్టు అభిప్రాయం కలిగిస్తుంది.

దీని అర్థం ప్రస్తుత రేషన్ వ్యవస్థలో లోపాలేవీ లేవనీ అనర్హులు దానివల్ల ప్రయోజనం పొందడం ద్వారా అర్హులకొక మేరకు నష్టం జరగడం లేదనీ కాదు. అది వేరే విషయం. కానీ ప్రభుత్వ సంక్షేమ బాధ్యతను మొత్తం అసమానతలనూ అసమాన సామాజిక వ్యవస్థనూ అదుపు చేసే బాధ్యతగా అర్థం చేసుకోవడానికీ, కేవలం అట్టడుగున ఉన్న వారికి కొంత ఉపశమనం కల్పించి మిగిలిన పని మార్కెట్ వ్యవస్థకు వదిలేయడమే మంచిదని భావించడానికీ చాలా తేడా ఉంది. ఇందులో రెండవదే ప్రపంచబ్యాంకు దృక్పథం, 'విజన్' దృక్పథం. ఈ దృక్పథం మొదటి సంక్షేమ భావనను అట్టడుగున ఉన్న అతిపేదల తరపున విమర్శించినట్టు కనిపించడం వట్టి బూటకం తప్ప వేరే ఏమీ కాదు.

రెండవ దృక్పథం ప్రాథమిక విద్యా వైద్య రంగాలకు మాత్రమే ప్రభుత్వం బాధ్యత పరిమితమయి ఉంటే చాలునంటుంది. మొదటి దృక్పథం విద్యావైద్య సదుపాయాలు మొత్తంగా అందరికీ ఎప్పటికీ ఫ్రీగా ఉండాలని అనకపోయినా, కేవలం ప్రాథమిక విద్యా వైద్య రంగాలే కాక ఇంజనీరింగ్ విద్య, మూత్రపిండాల మార్పిడి వంటి ఆపరేషన్లు కూడ అందరికీ అందుబాట్లో ఉండాలంటుంది. విద్యా వైద్య రంగాలను ప్రైవేట్ పెట్టుబడికి వదిలేసి కొన్ని స్కాలర్‌షిప్పులు, కొందరికి ఆపరేషన్ ఖర్చు ఇస్తాము లెమ్మని చెప్పే 'విజన్' దృక్పథంతో అది సంతృప్తి చెందదు.

ఆదివాసీలు, దళితులు, స్త్రీలు, మైనారిటీలు, వెనుకబడిన కులాలు, వెనుకబడిన ప్రాంతాలు అంటూ 'విజన్ 2020' అనేక చోట్ల దండకం చదివినట్టు చదువుతుంది. కానీ సంక్షేమ రాజ్య భావనను కేవలం ఆకలి చావులను తగ్గించే గంజికేంద్రాల స్థాయికి కుదించివేసి మిగిలిన విషయాలలో పెట్టుబడికి

పెద్దపీట వేసే 'విజన్' దృక్పథం ఈ అసమానతలను ఎదుర్కొనడానికి ఏమీ చేయకపోగా వాటిని పెంచుతుంది. అన్ని రంగాలలోనూ అప్పటికే ఉన్న అసమానతలను పెంచడం పెట్టుబడికి ఉండే స్వాభావిక లక్షణాలలో ఒకటి. (అది మొత్తంగా సంపదను పెంచవచ్చు, కొన్ని సందర్భాలలో ప్రతీ ఒక్కరి ఆదాయాన్ని కూడ పెంచవచ్చు గాక). విపరీతంగా పెట్టుబడిని ఆకర్షించి అది విపరీతమైన వేగంతో పెరగడానికి కావలసిన సానుకూలత, సదుపాయాలు కల్పించే పాత్రకు ప్రభుత్వ బాధ్యతను కుదించివేసే 'విజన్' అసమానతల అంతం గురించి మాట్లాడడం కంటే బూటకం వేరే ఉండబోదు.

నిజానికి ఉత్పత్తి, ఉద్యోగ, ఉపాధి రంగాలలో ఇప్పటిదాకా గుర్తింపు పొందిన ప్రభుత్వ సంక్షేమ బాధ్యతలన్నీ కూడ పెట్టుబడికి ఉండే స్వేచ్ఛను అదుపు చేసేవే. ఇష్టమొచ్చిన రంగంలో ఇష్టమొచ్చిన ప్రాంతంలో ఇష్టమొచ్చినంత పెట్టుబడి పెట్టి ఇష్టమొచ్చిన వారిని ఇష్టమొచ్చినంత కాలం పనిలో పెట్టుకొని ఇష్టమొచ్చిన ఉత్పత్తి చేసి ఇష్టమొచ్చిన చోట ఇష్టమొచ్చిన ధరకు అమ్మే 'స్వేచ్ఛ' పెట్టుబడికి ఉండాలని ప్రస్తుత పాలక ఆర్థిక నీతి, 'విజన్' ఆర్థిక నీతి చెప్తాయి. ఇప్పటిదాకా ఎస్‌సి ఎస్‌టి బిసిలకూ, స్త్రీలకూ ఉద్యోగ రంగంలో రిజర్వేషన్లు, ఉత్పత్తుల రవాణాపైన ఎగుమతుల పైన నియంత్రణ, ధరలపైన ఆంక్షలు, చవక సరఫరా కోసం బలవంతపు లెవీలు, చేతివృత్తులకూ చిన్న పరిశ్రమలకూ ప్రత్యేక రిజర్వేషన్ కోటాలు, రకరకాల కార్మిక చట్టాలు మొదలయిన అనేక సంక్షేమ విధానాలూ, చట్టాలూ ఉనికిలో ఉన్నాయి. ఎంత అస్తవ్యస్తంగా అమలయినా అపరిమితమైన స్వేచ్ఛా విపణి వల్ల సామాజికంగా జరిగే హానిని కొంతమేరకయినా అదుపు చేయగలుగుతున్నాయి. కులం, పితృస్వామ్యం అనే రెండు ప్రధాన అసమాన వ్యవస్థలను బలహీన పరచడానికి రిజర్వేషన్లు బాగానే ఉపయోగపడ్డాయి.

ఇంక మీదట ఇవేవీ ఉండవని 'విజన్' చెప్పదలచుకుంది. మొత్తంగా ఒకేసారి కాకున్నా కొద్ది కొద్దిగా వీటిని తీసేయదలచుకున్నారు. ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలలో రిజర్వేషన్లు తీసేయరు గానీ ప్రభుత్వ రంగం బాధ్యతలను ఒక్కొక్కటిగా ప్రైవేట్ రంగానికి అప్పగించడం ద్వారా రిజర్వేషన్ల పునాదిని క్రమంగా తీసేస్తారు. సహజంగానయితే ఆర్థిక పురోభివృద్ధి జరిగేకొద్దీ ప్రభుత్వ రంగం కూడ అదే దామాషాలో కాకున్నా పెరగాలి. కానీ పెరగకపోగా దానిని సంవత్సరానికి 1 శాతం (ఉద్యోగుల సంఖ్యలో) తగ్గించి వేస్తామని సమాజం అవసరాలతో నిమిత్తం లేకుండ ప్రభుత్వం ఇప్పటికే ప్రపంచబ్యాంకుకు హామీ ఇచ్చింది. వెనక్కి తగ్గుతున్న ప్రభుత్వరంగం స్థానాన్ని ఆక్రమించుకుంటున్న ప్రైవేట్‌రంగంలో రిజర్వేషన్లు ఉండవు. ప్రభుత్వం భూములు, ఇతర వసతులు చవగ్గా ఇచ్చే ప్రైవేట్ సంస్థలలో సహితం రిజర్వేషన్ల విషయంలో పట్టుబట్టదని ఐఐఐటి వ్యవహారంలో చంద్రబాబు నాయుడు అసెంబ్లీలోనే స్పష్టం చేసాడు.

విపరీతంగా పెట్టుబడిని ఆకర్షించి అది విపరీతమైన వేగంతో పెరగడానికి కావలసిన సానుకూలత, సదుపాయాలు కల్పించే పాత్రకు ప్రభుత్వ బాధ్యతను కుదించివేసే 'విజన్' అసమానతల అంతం గురించి మాట్లాడడం కంటే బూటకం వేరే ఉండబోదు.

'విజన్' ప్రతిపాదించే విధానాల ఫలితంగా మన సమాజం రెండు ప్రపంచాలుగా చీలిపోయే ప్రమాదం ఉంది. కంప్యూటర్ సాంకేతిక ప్రక్రియల చుట్టూ అల్లుకున్న అతిఖరీదయిన అత్యాధునిక ప్రపంచం ఒకటి. దాని పాదాల కింద చీకట్లో చావలేక బతికే అధోజగత్తు ఒకటి. మొదటిది పెత్తందారీ కులాలకు నిలయంగా ఉంటుంది. దళిత బహుజన ఆదివాసీ ప్రజానీకం (వారిలో ఇప్పటికే బాగుపడి పైకి పోయిన కొద్దిమందిని మినహాయిస్తే) రెండవ ప్రపంచంలో ఉంటారు. రెండు ప్రపంచాలలోనూ స్త్రీల పరిస్థితి కొన్ని దశాబ్దాలు వెనక్కి పోతుంది. విద్య ఆర్జించడానికీ నైపుణ్యాన్ని ఉపయోగంలో పెట్టడానికీ శ్రమను అమ్ముకోవడానికీ పెట్టుబడి కనుసన్నలలో స్త్రీలు మగ ప్రపంచంతో సంఘర్షించాలి. బహుశా (కొద్దిమంది అతి విద్యావంతులయిన నిపుణులను మినహాయిస్తే) ఇంటిబయట పనిచేసే స్త్రీలు ఎక్కువగా కాంట్రాక్ట్ కార్మిక రంగంలో ఉండబోతారు. అత్యధికులు ఇంటి బయటకు పోకనే పోవచ్చు.

ఇదంతా అతిశయోక్తి అనీ మరీ ఇంత ఘోరం జరగబోదనీ అనుకుంటారేమో. 'విజన్ 2020' లో ప్రకటించిన విధానాల పర్యవసానాలను ఇక్కడ చర్చిస్తున్నాం. ఆ విధానాలు మన పాలకులు అనుకున్నంత సంపూర్ణంగా అమలు కాకపోవచ్చు. కాకపోవడానికి ఉండగల అనేక కారణాలలో మా దృష్టిలో ముఖ్యమైనవి రెండు. ఒకటి, భారత రాజ్యాంగ వ్యవస్థకున్న ప్రజాస్వామ్య స్వరూపం. రెండు, ప్రజలలో ఉన్న ప్రజాస్వామ్య చైతన్యం. ఇవే లేకపోతే ఇప్పటికే పరిస్థితులు ఇంకా చాలా దిగజారి ఉండేవి. సరళీకరణ, ప్రపంచీకరణలలో భాగంగా మన పాలకులు తలపెట్టిన అనేక మార్పులు ఈ పాటికి అమలయిపోయి ఉండేవి.

అందువల్ల ఏ మేరకైతే మనం ప్రజాస్వామ్యాన్నీ ప్రజాస్వామ్య చైతన్యాన్నీ కాపాడుకొని 'విజన్' నమూనా విధానాలను సమైక్యంగా ప్రతిఘటించ గలుగుతామో ఆ మేరకే పైన వ్యక్తం చేసిన ఆందోళనను నిజంగానే 'అతిశయోక్తి' చేయగలగుతాం. అది అతిశయోక్తి లెమ్మని ఊరుకుంటే మాత్రం అదే నిజమవుతుంది.

ఎండమూరి

2020

'విజన్' ప్రతిపాదించే విధానాల ఫలితంగా మన సమాజం రెండు ప్రపంచాలుగా చీలిపోయే ప్రమాదం ఉంది. కంప్యూటర్ సాంకేతిక ప్రక్రియల చుట్టూ అల్లుకున్న అతిఖరీదయిన అత్యాధునిక ప్రపంచం ఒకటి. దాని పాదాల కింద చీకట్లో చావలేక బతికే అధోజగత్తు ఒకటి. మొదటిది పెత్తందారీ కులాలకు నిలయంగా ఉంటుంది. దళిత బహుజన ఆదివాసీ ప్రజానీకం (వారిలో ఇప్పటికే బాగుపడి పైకి పోయిన కొద్దిమందిని మినహాయిస్తే) రెండవ ప్రపంచంలో ఉంటారు. రెండు ప్రపంచాలలోనూ స్త్రీల పరిస్థితి కొన్ని దశాబ్దాలు వెనక్కి పోతుంది.